

РОЗДІЛ 2 РОСІЙСЬКА МОВА

УДК 811

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.10>

ЕПІТЕТ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЇ А. ФЕТА)

EPITHET AS AN ELEMENT OF FORMATION INDIVIDUAL AUTHOR'S STYLE (ON THE MATERIAL OF THE POETRY OF A. FET)

Шкіль К.П.,
orcid.org/0000-0002-3967-9730

аспірантка

Інституту мовознавства імені О.О. Потебні Національної академії наук України

У статті наведено визначення поняття «епітет». У дослідженні ставиться завдання розглянути епітет як засіб відображення індивідуально-авторського стилю А. Фета. Проблематичність досліджень епітету викликана складністю та багатоаспектністю самого поняття. Як стилістичний засіб емоційно-образного відображення конструктивів художнього тексту, епітет є складним і багатограним явищем, здатним відображати авторський стиль письменника, культуру народу, специфіку літературної мови. Багатоаспектність та різнобічне використання епітетів у художній літературі актуалізують їх можливості у підвищенні ефективності навчання мови, що безпосередньо пов'язано з психологічними особливостями процесу сприйняття та відтворення об'єктів та явищ навколишньої дійсності. Чим яскравіше і емоційніше сприймається образ, тим якісніше його осмислення та запам'ятовування, а згодом і його відтворення, що доводить ефективність сприйняття людиною епітетів. На першому етапі дослідження було проведено огляд наукової літератури на тему дослідження з виділенням основних наукових концепцій сучасних дослідників. На другому етапі проаналізовано та розкрито особливості та типові характеристики епітетів у поетичних текстах А. Фета. Мовне багатство і здатність до відображення мовних традицій певного народу, епохи, культури притаманно епітетам. Епітети, як лінгвістична одиниця дають можливість виділити характерність предмета або явища з однорідних, точніше висловити свою думку. У статті наявні різноманітні точки зору на сутність епітета як стилістичної фігури, що привносить у характеристику предмета нову ознаку, визначено вирішальні фактори у формуванні епітета, виявлено особливості вживання епітета як специфічного засобу поетичної мови, описано функції епітета як образного означення, проаналізовано та типологізовано конструкції з використанням епітетів, що формують індивідуально-авторський стиль А. Фета.

Ключові слова: троп, стилістична фігура, епітет, означення, індивідуально-авторський стиль.

The article provides a definition of the concept of «epithet». The research aims to consider the epithet as a way of displaying the individual author's style of A. Fet. The problematic nature of epithet studies is caused by the complexity and multidimensional nature of the concept itself. As a stylistic means of emotionally-figurative display of the constructs of a literary text, the epithet is a complex and multifaceted phenomenon that can reflect the author's style of the writer, the culture of the people, the specifics of the literary language. The multidimensionality and versatile use of epithets in fiction actualize their possibilities in increasing the effectiveness of teaching a foreign language, which is directly related to the psychological characteristics of the process of perception and reproduction of objects and phenomena of the surrounding reality. The brighter and more emotional the perceived image, the better its comprehension and memorization, and subsequently its reproduction, which proves the effectiveness of human perception of epithets. At the first stage of the study, a review of the scientific literature on the research topic was carried out, highlighting the main scientific concepts of modern researchers. At the second stage, the features and typical characteristics of epithets in the poetic texts of A. Fet are analyzed and revealed. Linguistic richness and the ability to reflect the linguistic traditions of a certain people, era, culture are characteristic of epithets. Epithets, as a linguistic unit, make it possible to distinguish the characteristic of an object or phenomenon from a number of homogeneous ones, to express one's idea more precisely. Epithet is a figurative characteristic of a certain person, phenomenon or object. The article presents different points of view on the essence of epithet as a stylistic figure, identifies decisive factors in creating epithet, reveals the features of using epithet as a specific means of poetic language, describes the functions of epithet as a specific means of poetic language, analyzed and typologized constructions using epithet that form the individual author's style of A. Fet.

Key words: trope, stylistic figure, epithet, attributive, individual author's style.

Постановка проблеми. Вже на етапі дефініції епітет як категорія поезики та стилістики виявляє свою складність та багатозначність. У кожному з визначень епітету підкреслюється той чи інший

його бік: образність, виразність, закріпленість за художнім контекстом як сферою функціонування.

Зазначимо, що розгляд цієї проблематики у науковій літературі має фрагментарний характер

[25, с. 5-6]; часто епітет розчиняють у метафорі (метафоричний епітет) або метонімії (метонімічний епітет).

Що стосується теоретичного осмислення і, відповідно, класифікації епітетів, то тут слід погодитися з авторами одного з словників епітетів у тому, що «закінченої та загальноприйнятої теорії епітету поки не існує» [7, с. 3-4]. Також «відсутність загальної теорії епітету» констатує А. Лободанов [20, с. 215-216]. До цього ж висновку приходять І. Голуб, цілком справедливо зауважуючи те, що «досі наука не має в своєму розпорядженні розробленої теорії епітету, немає єдиної термінології, необхідної для характеристики різних видів епітетів» [6, с. 139-140].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Епітет як один з елементів художнього мовлення здавна привертав увагу дослідників. Традиція його вивчення складалася в античній поезії та риторичі. До з'ясування природи епітетів зверталися Ф. Буслаєв, О. Веселовський, В. Жирмунський, О. Потебня, Б. Томашевський та інші дослідники.

Інтерес до епітету як до стилістичної фігури виник у Стародавній Греції. Докладно аналізуючи висловлювання про епітет Аристотеля, Гермогена, Деметрія, Квінтіліана, і розглядаючи епітет як атрибут поетичної промови, А. Лободанов приходять до висновку, що «спочатку термін “епітет” означав інше ім'я, яке додається до певного імені, вжите в одній зі своїх акциденцій. Акциденція, тобто. властивість, що специфікує ім'я, є якістю» [20, с. 216-217].

У сучасній лінгвопоезії епітет розглядається з різних боків, а саме: як лінгвістичне явище [22], як ментально-вербальне утворення [24], як жанротворчий елемент, «кварка» жанру [30, с. 85-86]. Усі підходи до вивчення епітету доповнюють одне одного, дозволяючи об'єктивніше і багатоаспектно розглянути це явище.

І. Помаранець зазначає, що існування різних видів цієї стилістичної фігури вже в античності наводить на думку про те, що «вони є відображенням різних етапів розвитку епітету» [26, с. 17-18].

Слід погодитися з авторами «Словника епітетів сучасної російської мови» в тому, що «закінченої та загальноприйнятої теорії епітету поки що не існує» [7, с. 3-4]. До цього ж висновку доходить І. Голуб: «Досі наука не має у своєму розпорядженні розробленої теорії епітету, немає єдиної термінології, необхідної для характеристики різних видів епітетів» [6, с. 139-140].

Метою статті є виявлення та осмислення особливостей специфічної сутності епітету, а також його стилістичної ролі щодо художньо-виразної

функції. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань: формулювання поняття «епітет», розгляд функцій епітету; виявлення особливостей вживання епітету як специфічного засобу поетичної мови; вивчення мовних прийомів епітету; виокремлення та типологізування конструкцій з використанням епітетів у поетичній мові А. Фета, створення класифікації структурних моделей розглянутого засобу мовної виразності.

Об'єктом дослідження є епітет як стилістична фігура, що посилює виразність та образність мовлення.

Предметом дослідження є типи епітетів, наявні в натурфілософській ліриці А. Фета.

Виклад матеріалу

1. Епітет як стилістичний прийом

Епітет як традиційний прийом стилістики займає важливе місце у дослідженнях художньої мови. Велика кількість слів утворює у російській мові та інших мовах світу комплекс епітетів. За зауваженням А. Квятковського, епітет є образною характеристикою «будь-якої особи, явища чи предмета у вигляді виразного метафоричного прикметника» [14, с. 359-360].

Епітет у лінгвістичних та енциклопедичних словниках характеризується як «означення, додане до назви предмета з метою підкреслити характерну його властивість, надати предмету художньої виразності, поетичної яскравості» [21, с. 1048-1049]; як «найпростіша форма поетичного тропа, яка являє собою визначення, що характеризує певну властивість, особливість предмета, поняття, явища» [21, с. 1048-1049].

У літературознавчих довідкових виданнях звертається увага на образність епітету. У Короткому словнику літературознавчих термінів епітет розуміється як «означення, що надає виразу образність та емоційність, підкреслюючи одну з ознак предмета або одне з вражень про предмет» [17, с. 213-214].

У всіх наведених визначеннях відзначаються формальні особливості епітету, його морфологічна виразність та образність як головна його функція, що сприяє наочності, семантичній двоплановості.

Особливістю дефініції епітету в літературознавстві є приписування йому образності як невід'ємного компоненту семантики. А. Євгенєва розуміє епітет як «визначення, підпорядковане задачі художнього опису об'єкта» [10, с. 234-235]. Поняття художнього дуже ємне, воно вимагає, своєю чергою, конкретизації, включаючи в себе такі властивості мови, як образність, виразність,

оцінність, експресивність, емоційність, тому є точним визначенням сфери функціонування епітету.

І. Гальперін розуміє епітет як «слово, поєднання слів, речення в атрибутивному вживанні, яке виражає суб'єктивно-оціночне ставлення мовця до предмета думки» [4, с. 21-22].

Дослідник визначає епітет як «стилістично значуще слово чи словосполучення в синтаксичній функції визначення чи обставини» [29, с. 404-405]. Автор підкреслює лінгвістичну спрямованість даного трактування епітету, відокремлюючи його від літературознавчої, коли під епітетом розуміється будь-яке слово, що привносить емоційну чи образну характеристику предмета мовлення. На його думку, епітет функціонує у художньому дискурсі, таким чином, що аналіз його відбувається саме у рамках художнього тексту.

За зауваженням Л. Тимофєєва, епітетом може бути «будь-яке значуще слово, оскільки воно виступає як визначальне по відношенню до іншого: іменник (*дева-роза*), прикметник (*большой, могучий, правдивий*), прислівник і дієприслівник (у тому випадку, якщо визначальним словом є дієслово: *волны несутся, гремя и сверкая*)» [32, с. 419-420].

Останнім часом з'являються словники літературознавчих термінів [19], в яких епітет трактується як підкреслено образне, художнє визначення, що гранично широко розуміється як означення-іменник (*лес-воевода*) та означення-прислівник (*гордо реет Буревестник*) [30, с. 88-89].

А. Горнфельд, протиставляючи епітет іншим видам означень, підкреслював, що епітет – це аналітичне означення, що повторює ознаку, укладену у самому визначеному слові й здобуту з його аналізу [8, с. 926-928]. Дуже близьке до цього визначення формулювання Б. Томашевського: «Від логічного визначення суттєво відрізняється поетичне, яке не має функції виділення явища з групи йому подібних і не вводить нової ознаки, яка не полягає у слові, що визначається. Поетичне визначення повторює ознаку, що полягає у самому визначеному слові, і має на меті звернення уваги на цю ознаку або виражає емоційне ставлення мовця до предмета» [33, с. 34-35]. О. Веселовський вказує на те, що епітет – «односторонньо визначальне слово, яке підновлює його номінальне значення, або ж яке посилює характеристику, виокремлену кількість предмету», наголошуючи, що «кожен з етапів історико-літературного процесу (зміна стилів та напрямків) знайшов своє відображення в епітеті» [3, с. 59-60].

В. Жирмунський визначає епітет у вузькому значенні як поетичне означення, що позначає типovu, ідеальну ознаку поняття [11, с. 55-56]. Основна відмінність епітету від іншого роду означення він бачив у сталості першого та мінливості другого, яке завжди позначає ознаку приватну, властиву предмету «в даному місці та часі, у певному аспекті з деякою індивідуальною точки зору» [11, с. 55-56]. «Епітети служать не логічній класифікації та номінації, а включаються до системи характерних для поета описових прийомів відповідно до принципу відбору поетичних означень, зумовлених загальним художнім стилем» [12, с. 323-324].

На думку В. Жирмунського, епітет може функціонувати як обов'язковий, і як оригінальний. Еволюцію поетичних означень він уявляв як перехід від прикрашаючого епітету до рідкісного епітету, причому стосовно останнього він вважав недоцільним вживання терміну «епітет». Свою точку зору вчений мотивував тим, що індивідуально-характеризуюче означення неодмінно вносить нову прикмету, яка не полягає в конкретному понятті і, відповідно, звужує його значення, а це, у свою чергу, призводить до зближення поетичних визначень, функція яких полягає у виділенні окремих властивостей предмета, які відрізняють цей предмет від іншого [12, с. 324-325].

В «Експериментальному системному глумачному словнику стилістичних термінів» епітет характеризується як «образне визначення, що зазвичай виражається прикметником-метафорою» і вважається різновидом тропів, «які уподібнюються до одного елемента універсуму іншому за допомогою перенесення найменування або трансформації значення» [23, с. 154-155].

О. Веселовський підкреслює той факт, що епітет привносить у характеристику предмета нову ознаку [3, с. 59-60]. Найповнішим і найточнішим слід визнати визначення епітету, дане А. Павшук: «Епітет – художнє визначення (визначення в естетичній функції) предмета, особи, явища, процесу, ситуації, що виділяє, підкреслює, посилює суттєву, з погляду автора, ознаку, яка може повторювати чи поновлювати значення визначуваного слова, бути типовим та невід'ємним для цілого класу предметів, індивідуальною ознакою конкретного предмета, створювати мікро- або макрообраз, надаючи йому мальовничість, містити приховані смисли та оцінку, створювати емоційний настрій твору, посилювати враження на реципієнта, звертаючись до його інтелектуального, емоційного або естетичного сприйняття» [25, с. 20]. У цьому визначенні підкреслюється багатofунк-

ціональність епітету, його унікальні властивості як універсального художнього засобу мови.

А. Мерзлякова визначає епітет як «слово або зворот, що дають характеристику особи, предмету, поняття або явища» [22, с. 33-34].

Предикативна та атрибутивна функції епітету, доповнюючи одна одну, дозволяють об'ємно та повно передати авторське ставлення до світу, а свідомий вибір ад'єктивної лексики сприяє прямій номінації цього відношення – епітет стає важливим засобом створення образності.

Епітет традиційно розглядається як атрибут, який не просто характеризує об'єкт з будь-якої сторони, а виражає його властивості, пропущені крізь призму емоційно-психологічного та індивідуально-авторського бачення світу. «Епітет як атрибутивне слово не тільки несе будь-яку інформацію про об'єкт, його властивості та ставлення до нього мовця, але і є знаком завершення певного етапу парцеляції навколишнього світу на дискретні об'єкти, дослідження та включення виділеного об'єкта до певної концептуальної та емоційно-оцінної системи. В епітеті особистість експлікується як суб'єкт творчої діяльності, спрямованої на пізнання об'єкта, його кваліфікацію (когнітивна функція епітету) та оцінки з погляду естетичних принципів (естетична функція епітету), а також діяльності, спрямованої на вираження отриманих спостережень мовними засобами та їх передачу адресату (комунікативна функція епітету)» [5, с. 7-8].

А. Лободанов підкреслює, що у всі часи «у системі словесно-художнього осмислення світу, [...] у плані типології художнього мислення епітет постає як допоміжний спосіб пояснення картини світу» [20, с. 226-227]. Вчений виокремлює епістемологічну функцію епітету, його світомоделююче значення: у свідомості людини первинним було пояснення світу, яке в синкретичній формі містило у собі різні напрямки цього пояснення, у тому числі художнє, алегоричне та метафоричне.

Основними функціями епітетів також є образотворча і оцінна. Епітет є словом, що образно визначає предмет або дію, що підкреслює характерну їх властивість, також найбільш уживане в художній мові, де воно виконує естетичну функцію. Основна функція епітетів у тексті – створення образності.

Слід розмежувати епітет та суміжні поняття, зокрема, логічне означення та епітет. А. Сурков помічає три відмінності між даними поняттями.

З пізнавального погляду, означення додає до змісту поняття ознаку, яка обмежує його обсяг, тобто здійснює логічну класифікацію. Епітет

виділяє, посилює типову ознаку, виступаючи як засіб створення художнього образу.

З комунікативної точки зору, означення відхилено від усіх сторін особистості, крім суто інтелектуальних. Епітет зазвичай виявляє цілісне відношення суб'єкта, здійснює ціннісну, аксіологічну кваліфікацію об'єкта.

З лінгвістичної точки зору, епітет є «вільне словосполучення, в ідеалі – свіже “мовлення”, що відрізняється оригінальністю» [16, с. 921-922].

О. Горшков класифікує епітети наступним чином: образотворчі (наочно малюють предмети та дії, дають змогу побачити їх такими, якими бачить автор): *Трава полна прозорних слёз* (А. Блок); емоційні (передають почуття, настрої автора): *Вечер чёрные брови насотил* (С. Есенин); постійні (характерні для усної народної творчості): *добрий молодец, лес дремучий, мать сыра земля* [9, с. 73-74].

Явище епітету, потреба у такому підкресленні окремої ознаки не для розрізнення, а для здобуття права надати слову особливе стилістичне забарвлення, – це явище властиве всім літературам, часам і народам [33, с. 196-197].

За зауваженням О. Зеленецького, епітети – це міст, по якому відбувається перехід від загального до приватного, від абстрактного до конкретного, – це світло, що вноситься в царство блідих тіней і ледве помітних обрисів [13, с. 8-9].

Типологія епітетів в поезії А. Фета

Мовно-образна система поетичного ідіостилію А. Фета відзначається динамізмом образного слова, індивідуально-авторські пошуки реалізуються в оригінальних епітетах як органічних лінгвопоетичних компонентах системи поетичного тексту.

Описуючи корпус власне якісних ад'єктивів, що виступають як епітети в ліриці А. Фета, можна виділити: епітети, виражені якісним прикметником у повній формі, у тому числі відносним у значенні якісного; епітети, виражені якісним прикметником у порівняльному ступені; епітети, виражені якісним прикметником найвищого ступеня.

Якісний прикметник – основний розряд атрибутивних слів, що репрезентує епітет. Він містить інформацію про об'єктивну, чуттєво сприйману ознаку, її образне цілісне уявлення: *И под окном у селянина / Далекий благовест слышней / Дыханья близкого зимы* (А. Фет «Осенью»); *Хороши большие томы / И поэзии и прозы!* (А. Фет «Рододендрон»); *Поверь мне, что узкой подошвы / Роса не коснется твоей* (А. Фет «Вечерний сад»).

Зазначимо, що ад'єктив у поезії А. Фета набуває важливої особливості. У рядках *Полон нежного волнення* (А. Фет «На двойном стекле узоры...») використання ознакового слова, наділення об'єкта тією чи іншою властивістю проводиться поетом ситуативно та окказіонально – звідси несподівані, неузуральні епіфраза *нежное волнение*: *волнение* викликає асоціації «почуття занепокоєння, тривоги, душевне збудження», а епітет *нежный* покликаний пом'якшити це значення.

Деякі епітети, виражені якісним прикметником у повній формі, демонструють антропоцентричність поезії А. Фета: *И грустную симфонию печали / Звучит во тьме орган...* (А. Фет «Ты спишь один, забыт на месте диком...»); *Веселые лодки / В дали голубой* (А. Фет «Узник»); *Печальная береза / У моего окна* (А. Фет «Печальная береза»); *Сокруши о камень непокорный / Злого плуга неотвязный зуб!* (А. Фет «Курган»); *Тот же в роце молчаливой / Бьет веселый, светлый ключ* (А. Фет «The echoes»).

Активне вживання поетом порівняльного ступеня з суфіксом *-ей*, *-ее* обумовлено, з одного боку, підвищеною експресивністю даних лексем, а з іншого – тенденцією розвитку поетичної мови даного періоду, до якого належить творчість А. Фета: *А голос лета прожитого / Яснее понимаем мы* (А. Фет «Осенью»); *Пускай мрачней, мрачнее дни за днями* (А. Фет «Тополь»); *Но тем слышнее в каждой ноте / Пернатых радость и задор* (А. Фет «Опять незримые усилья...»); *Скудней ручьи, грустнее ивы* (А. Фет «Ф.И. Тютчеву»).

Порівняльний ступінь ад'єктиву покликаний передати більший або менший ступінь прояву ознаки. У поетичних текстах А. Фета форми ад'єктиву порівняною мірою привертають увагу за рахунок незвичайного інтонаційного та пунктуаційного оформлення висловлювання: найчастіше це постпозиція, епітет стоїть у функції присудка; причому місце для локалізації немов «розчищується» поетом за допомогою постановки тире, інтонаційно підкреслюється значущість епітету: *И, верно, чуя, что просторней, – / Смелей, и слаще, и задорней / Весенний свищет соловей* (А. Фет «Тургеневу»). Такі епітети у формі порівняльного ступеню виражають за своєю сутністю семантику найвищого ступеню – через порівняння з еталонним носієм окремої якості, вказуючи на вищий ступінь прояву ознаки.

Епітети у поезії А. Фета виражаються також якісним прикметником найвищого ступеня за допомогою суфікса *-ейш-*, який сприяє актуалі-

зації вищого ступеня ознаки. Часто вираженим у формі найвищого ступеня виявляється такі якості, як сила та ніжність: *И сильнейший меж богами* (А. Фет «Колокольчик»); *Цветь нежнейшей из богинь* (А. Фет «Роза»).

Поетом використовуються епітети, виражені аналітичною формою найвищого ступеня прикметника за допомогою лексеми *всех*: *Всех вешних песен мне дороже* (А. Фет «Дул север. Плакала трава...»).

У короткій формі можуть бути ознаки, що описують явища природи, якості, часи доби, які є непостійними у своїх проявах або сприймаються з такої позиції: *Где дума страстная чиста* (А. Фет «Какая грусть! Конец аллеи...»); *Полон нежного волнения* (А. Фет «На двойном стекле узоры...»); *Ночь крещенская морозна* (А. Фет «Ночь крещенская морозна...»); *Ночь светла, мороз сияет* (А. Фет «Ночь светла, мороз сияет...»); *И радостен для взгляда / Весь траурный наряд* (А. Фет «Печальная береза...»); *И близки дни, когда все блага* (А. Фет «Была пора, и лед потока...»); *Чудная картина, / Как ты мне родна* (А. Фет «Чудная картина...»); *Еще размычлива, душиста и сладка / Нам Гебы пенистая чаша* (А. Фет «Ты прав: мы старимся. Зима недалеко...»); *Ты наш. Чужда и молчалива / Перед тобой стоит олива* (А. Фет «Тургеневу»); *Как новый, ранний снег / Всегда и чист и свеж!* (А. Фет «Эй, шутка-молодость! Как новый, ранний снег...»).

Частотно також використання аналізованої форми ад'єктиву при описі світу людини та артефактів, що оточують його: *А ребенок все играет. / Как хороши он при огне!* (А. Фет «На дворе не слышно вьюги...»); *А вы – вы молоды и пышны до конца. / Я рад – и радости вполне вкусить не смею* (А. Фет «В саду»). Коротка форма ад'єктиву спеціалізується на предикативній або напівпредикативній функції, через що її використання пов'язане з постпорційним її вживанням.

При аналізі корпусу якісних прикметників, що виступають у функції епітету в текстах А. Фета, тобто мають семантичні пристої у складі поетичного контексту, встановлено, що поряд з використанням узуральних, стійких смислів у семантичній структурі ад'єктиву спостерігається розширення асоціації зв'язків між значеннями субстантиву та ад'єктиву: *С поля буря ворвавшись злая* (А. Фет «Задрожал листы, облетая...»). У реченні епітет *злая* запозичений із суміжної концептуальної сфери «людина»: тільки людина може бути злою. Ця ознака поширюється на суміжне слово *буря*.

Стилістична функція епітетів, виражених якісними прикметниками, полягає у уточненні,

найчастіше емоційному, тієї ситуації, в якій перебуває ліричний герой поета. Вираз цілісного складного емоційного стану, багато в чому суперечливого і парадоксального, – основна мета творчості А. Фета, що найповніше виявляється у цілісній епіфразі.

Якісні епітети є дуже різноплановими за семантикою. До епітетів, виражених якісним прикметником відносяться лексеми, що характеризують якості та ознаки живих істот: *О добрый гений мой!* (А. Фет «На лодке»); *Злой дельфин, ты просишь ходу* (А. Фет «Пароход»); *Вблизи стучит вертлявый дятел* (А. Фет «Лес»); *Верный конь подо мной выступает медленным шагом* (А. Фет «Уж, серпы на плеча взложив, усталые жницы...»); *Охотников внимательные взоры* (А. Фет «Первая охота...»); *Чем этот шум и удары глупых, бессмысленных капель* (А. Фет «Рад я дождю!.. От него тучнеет мягкое поле...»); *Знаю, что в этих глазах, черных и умных глазах* (А. Фет «Скучно мне вечно болтать о том, что высоко, прекрасно...»); *И я стою уже безумный и немой* (А. Фет «Когда мечтательно я предан тишине...»); *Она услышала звонки говорливые стада* (А. Фет «Из Гафиза»); емоційні стани: *Веселых, грустных и нескромных / Отвсюду улыбалось лиц!* (А. Фет «Георгины»); якості абстракцій: *Весь этот тлен бездушный и унылый!* (А. Фет «Как нежишь ты, серебряная ночь...»); *В час блаженный расцветанья* (А. Фет «Роза»); ознаки природних реалій: *Здесь под скромными листьями* (А. Фет «К цветам»).

Відносні прикметники у поетичних текстах А. Фета, поступаючись за кількістю якісним, є яскравим прикладом роботи поета з ад'єктивною лексикою. Цей факт пов'язаний із загальним розвитком категорії якості в російській мові та з «універсальною смисловою податливістю» ад'єктивів. «Семантична межа між якісними та відносними прикметниками умовна і непостійна... При цьому значення предметного відношення у прикметнику поєднується зі значенням якісної характеристики цього відношення: *железное здоровье, железная воля*» [28, с. 622-623].

Клас відносно присвійних прикметників також не залишається семантично постійним. Присвійні прикметники містять у своєму значенні такі семи, які часто дозволяють кваліфікувати такі ад'єктиви як умовно якісні. Прикметники з суфіксом *-ск*, що мають значення «що відноситься до», збагачуються різними значеннями: *Русьими кудрями, русскими фразами* (А. Фет «Дифирамба на Новый год»); *Ночь крещенская морозна* (А. Фет «Ночь крещенская морозна...»); *А нас московский*

наш мороз / Не выпускает на балкон (А. Фет Ю.Б. Шумахер»); *В зеркале часто себя ты видишь, с детской улыбкой* (А. Фет «Слышишь ли ты, как шумит вверху угловатое стадо?...»); *И, позлащен июньскою луной, / Шумит фонтан холодной волной* (А. Фет «В моем саду, в тени густых аллей»); *От струй пафосского вина* (А. Фет «Отъезд»); *Только дышит зыбь морская* (А. Фет «После бури»); *Как целебна тут отрада / Человеческой души!* (А. Фет «Прекрасная ночь»); *Не пастырь – царский сын стоит передо мной* (А. Фет «Спор»); *На пену волн эгейских с высоты* (А. Фет «Я посещал тот край обетованный...»); *Ночь. Не слышно городского шума* (А. Фет «Ночь. Не слышно городского шума...»); *Стану слушать те детские грезы* (А. Фет «Только станет смеркаться немножко...»); *И о своей несбыточной любви / Младенчески мне тайны поверяла* (А. Фет «Светил нам день, будя огонь в крови...»); *Смотрят ангельские очи* (А. Фет «Тихо вечер догорает...»); *Приморских яворов лежишь, – тогда взгляни* (А. Фет «Когда не свищет вихрь в истерзанных снастях...»); *Затем, что люблю несказанно / Тебя, милый облик людской* (А. Фет «Уж вечер надвинуться хочет...»); *И только этот вечер майский / Я так живу, / Как будто сон оваял райский / Нас наяву* (А. Фет «Я повторял: когда я буду...»); *Чудной сказкою тянулись / Замки, горы мимо нас / И светились мне навстречу / В паре ясных женских глаз* (А. Фет «Как луна, светя во мраке...»).

Присвійні ад'єктиви оціночно та емоційно називають якість одухотвореної (людської, у тому числі міфологічної) реалії: *Так, заверша беспутный свой побег* (А. Фет «Жизнь пронеслась без явного следа...»); *Где же вырваться птичке на волю / С затаенною песнью своей?* (А. Фет «За горами, лесами, морями...»); *Шумный день свои дозоры / И гостей унес* (А. Фет «На двойном стекле узоры...»); *И мне зарей раскроет влага / Объяты чистые свои* (А. Фет «Была пора, и лед потока...»); *А мороз свои узоры / На стекле напишет вновь* (А. Фет «Щечки рдеют алым жаром...»); *Предо мною твой образ, твой дивный скользит* (А. Фет «Если зимнее небо звездами горит»); *В твоих степях любимый образ мой* (А. Фет «Италия»); *Что навек в груди мой клад заветный / Ото всех я затаить хочу* (А. Фет «Курган»); *Таишь, мой тополь, смертный твой недуг* (А. Фет «Тополь»); *Земля от глаз моих бежит* (А. Фет «На корабле»); *Смотрю на лес, покрытый мглой, / И на огни его вершин* (А. Фет «Заря прощается с землею...»); *Напомнила эта картина / Мне наше прощанье с тобой* (А. Фет «Желтеет древесная зелень...»);

Я сам затеплил сук смолистый / У золотых ее огней (А. Фет «Светоч»); *В холодок вшей северной ночи* (А. Фет «За горами, песками, морями...»), а також одухотвореної (тваринної та орнітологічної) реалії: *Мысль – дать собачий чин – отличная, признаться* (А. Фет «В те дни, как божествам для происков влюбленных...»); *Как красив на утренней заре / Птичий след по снегу на горе!* (А. Фет «Как красив на утренней заре...»); *Я жду... Соловьиное эхо* (А. Фет «Я жду... Соловьиное эхо...»).

У поетичних текстах А. Фета також наявні епітети, виражені прислівником, категорією стану із суфіксом *-о*. Найбільше матеріалу посідає позначення епітетом психологічного / емоційного стану суб'єкта: *Мне как-то совестно роптать* (А. Фет «Георгины»); *И вот сурово замолчала* (А. Фет «Давно ль на шутки вызывала...»); *И мечтательно светит луна* (А. Фет «Если зимнее небо звездами горит»); *Чинно наполним широкие чаши, / Мирно сомкнув отягченные вежды* (А. Фет «Дифирамб на Новый год»); *Лениво дума засыпает* (А. Фет «Какая грусть! Конец аллеи...»); *За салазки, да и в гору / Весело бежать!* (А. Фет «Мама! Глянь-ка из окошка...»); *А здесь уютно и тепло* (А. Фет «На железной дороге»); *Тихо ветхая калитка / За плетнем скрыпит* (А. Фет «Перекресток, где ракирка...»); *Недосягаемо для ока / Таился речки бег живой* (А. Фет «Была пора, и лед потока...»); *Кому так жутко в Монтере* (А. Фет «Ю.Б. Шумахер»); *Морозит – трудно продохнуть* (А. Фет «Хижина в лесу»); *Всё злей метель и с каждой минутой / Сердито рвет последние листья* (А. Фет «Учись у них – у дуба, у березы...»); *Я дерзко оттолкнул писавишную вас руку* (А. Фет «Старые письма...»); *Робко месяц смотрит в очи* (А. Фет «Зреет рожь над жаркой нивой...»); *Смирненно преклоняясь челом, / Горит алмазами пшеница* (А. Фет «Утро в степи...»).

Епітети, виражені прислівником, категорією стану з суфіксом *-и, -ски*: *С ним по-свойски разочтуйся!* (А. Фет «Метель»); *И о своей несбыточной любви / Младенчески мне тайны поверяла* (А. Фет «Светил нам день, будя огонь в крови...»); *И предо мной твой облик нежный / И детски чистое чело* (А. Фет «На железной дороге»).

У складі парного епітетного комплексу, з'єданого сполучником *и*, можуть бути визначені суміжні, близькі за значенням епітети, чому сприяє сполучна семантика союзу: *В вечер такой золотистый и ясный* (А. Фет «В вечер такой золотистый и ясный...»); *Как дышит грудь свежо и емко* (А. Фет «Весна на дворе...»); *Без тебя темно и дико / В нашей стороне* (А. Фет «Не ворчи, мой кот-мурлыка»); *И рад я, что не*

может быть / Ничто вольней и легче их (А. Фет «Когда вослед весенних бурь...»); *Очарованная сном, – / Спит, нема и холодна* (А. Фет «Глубь небес опять ясна...»); *В дым прозрачный и волнистый / Шли алмазной мы стезею* (А. Фет «Снился берег мне скалистый...»); *Летний вечер тих и ясен* (А. Фет «Летний вечер тих и ясен...»); *Как будто бог морской сейчас, / Всесилен и неумолим* (А. Фет «Буря»); *Венком из молодых и благовонных роз* (А. Фет «В саду»); *Как новый, ранний снег / Всегда и чист, и свеж!* (А. Фет «Эй, шутка-молодость! Как новый, ранний снег...»); *О, не гляди так мягко и приветно!* (А. Фет «В степной глуши, над влагой молчаливой...»). У контактному вживанні двох епітетів знаходить своє вираження функція уточнення за лінією посилення інтенсивності ознаки.

У поезії А. Фета наявні епітети, виражені іменником. Епітетна конструкція, що виражається іменником-прикладкою, поєднуючи в собі атрибутивну та компаративну семантику, є перехідною між прикметниковим епітетом та порівняльною сполучниковою структурою: *Эй, шутка-молодость!* (А. Фет «Эй, шутка-молодость! Как новый, ранний снег...»); *Вот малютка-рука трет белую ножку-малютку* (А. Фет «Уж, серпы на плеча взложив, усталые жницы...»); *О, этот месяц-волшебник!* (А. Фет «Ночью как-то вольнее дышать мне...»); *В дымке-невидимке* (А. Фет «В дымке-невидимке»); *Леса-исполины растут* (А. Фет «С порога рыбацкой избушки...»); *Лебедь-бог к тебе плывет?* (А. Фет «Геро и Леандр»); *Петух-боец, не любит петухов* (А. Фет «О Боже, боже, все народы мне...»); *Амфитрита, женищина-рыба, / И глупые дочери Неря* (А. Фет «Посейдон»). *Поверь мне: туман не коснется / Головки-малютки твоей* (А. Фет «Вечерний сад»); *Как сладко, мать-природа, вновь / Упасть на грудь твою!* (А. Фет «На озере»); *Веселись, о сердце-птичка* (А. Фет «Веселись, о сердце-птичка...»); *Не ворчи, мой кот-мурлыка* (А. Фет «Не ворчи, мой кот-мурлыка»).

Прикордонний морфологічний статус слова (частіше це стосується прислівника і прикметника) виникає в мові поета спонтанно, при багатосторонній характеристиці реалії. Виділені епітети можна віднести як до прислівників, тому що вони позначають ознаку дії, так і до коротких прикметників, тому що наступний компаратив вимагає поєднання цих слів з субстантивом. Незвичайне семантичне використання прислівників, їх образна природа дозволяє відносити слова цієї частини промови до епітетів.

За структурою епітети бувають простими, складними, зокрема складовими.

Складний епітет представлений поліосновними прикметниками та використовується насамперед як ланцюжки епітетів: *Мертвую силу лица и глубоко-смертельную язву* (А. Фет «Влажное ложе покинувши, Феб златокудрый направил...»); *Только маятник грубо-насмешливо меряет время* (А. Фет «Истрепалися сосен мохнатые ветви от бури...»); *И болью сладостно-суровой / Так радо сердце вновь занять* (А. Фет «Опять осенний блеск денницы...»); *С улыбкой злой и гордо-благородной / Он смотрит на меня* (А. Фет «Добрый день»); *Как эта ночь, ты радостно-светла* (А. Фет «Как эта ночь, ты радостно-светла...»); *Думы ли реют тревожно-несвязные* (А. Фет «Лесом мы шли по тропинке единственной...»); *Так освежительно-радостно мне!* (А. Фет «Сад весь в цвету...») та конструкцій зі значенням приналежності: *Страшный вал белоголовый* (А. Фет «Геро и Леандр»). Складні епітети використовуються А. Фетом як засіб згортання (скорочення): *Под беломраморные своды* (А. Фет «Опять незримые усилья...»); *Широкодонных чаш литое серебро* (А. Фет «Питомец радости, покорный наслажденью...»); *В цветнике моем и днем, / Узкодонный, разноцветный, / На тычинке под окном?* (А. Фет «Колокольчик»).

О. Веселовський вважає, що епітети даного типу набули поширення відносно пізно: «Пізньому часу відповідають складні епітети, скорочені з визначень (тобто з ланцюжків епітетів і порівнянь)» [3, с. 70-71].

За ступенем стійкості зв'язку з визначальним словом епітети можна поділити на вільні і постійні, що утворюють із визначальним словом «фразеологічне кліше»: *туманный Альбион, світле майбутнє, святе євангеліє* [11, с. 55-56].

Постійний (загальнономовний) епітет – різновид тропа: визначення, що стійко поєднується з визначальним словом і утворює в поєднанні з ним образно-поетичний вираз: *Иль солнце красное с луной / Над морем не встают* (А. Фет «Рыбак»); *Синего неба пытливые очи* (А. Фет «Угасшим звездам»); *Дай хоть выйду я в чистое поле* (А. Фет «Пчелы»).

Відмінна риса постійного епітету – алогізм деяких його вжитків, на що вказують багато вчених [3, с. 17-18]. Такий алогізм може мати ігровий, навмисний характер.

О. Веселовський точно визначив суть постійного епітету, який «не зважає на тимчасове положення, а лише на істотну ознаку, властивість особи або предмета» [3, с. 82-83]. Характерними

ознаками загальнономовних епітетів прийнято вважати відтворюваність та «неодноразовість вживання» [7, с. 15-16].

Тут відзначимо, що епітет може бути вжитий без визначеного слова; цей стилістичний прийом називається антономасією, або антономазією. Умова успішності даного прийому – достатня міцність асоціативних зв'язків між епітетом і словом, що визначається. Квінтіліан визначає антономасію як «епітет, який після усунення обумовленого слова набуває значення імені» [1, с. 236-237]: *Но влюбленный ждет привета – / Обновительного счастья* (А. Фет «Мудрым нужно слово света...»); *Звезды ж крупные в лучах / Говорят на небесах: / Вечный – свят, свят, свят!* (А. Фет «Тихо ночью на степи...»); *И каждый звук ночной смущенного пугает* (А. Фет «Когда мечтательно я предан тишине...»); *И бой отдаленных часов, / Да крик часового* (А. Фет «Ночью как-то вольнее дышать мне...»); *Но отрадный лик былого / Не проглянет из-за туч!* (А. Фет «Та же звездочка на небе...»); *Один другому не указ* (А. Фет «Ю.Б. Шумахер»); *Прекрасному поклонится поэт* (А. Фет «Весенних чувств не должно вспоминать...»).

За ступенем освоєності мовою епітети поділяються на загальнономовні та індивідуально-авторські. Характерними ознаками загальнономовних епітетів прийнято вважати відтворюваність та «неодноразовість вживання»: *белая береза, голубое море, черногривый конь* [7, с. 15-16]. Індивідуально-авторські епітети є, за В. Жирмунським, «новими та індивідуальними визначеннями» [12, с. 359-360].

У поетичних текстах А. Фета індивідуально-авторські епітети сприймаються як оказіональні утворення: *Так резко-сух снотворный и трескучий* (А. Фет «Как здесь свежо под липою густою...»); *Всю землю, грустно-сиротлива* (А. Фет «Ивы и березы»); *Образ пугливо-немой дольше трепещет во мле / Всё невозможно-возможное, странно-бывалое... / Так между влажно-махровых цветов снотворного маку* (А. Фет «Каждое чувство бывает понятней мне ночью, и каждый...»); *Отрадно-лакомым гулякам утонченным* (А. Фет «Питомец радости, покорный наслажденью...»); *Томительно-сладким, безумно-счастливым / Я горем в душе опьянен* (А. Фет «Не нужно, не нужно мне проблесков счастья...»).

До семантичного ядра авторських епітетів належать епітети, об'єднані семою «коштовності»: *Вся в огне, в сияньи изумрудном, / До луны жемчужной пеной мещут / И алмазной пьюлю водометы* (А. Фет «Фантазия»); *Здесь темный дуб и яшень изумруд-*

ний (А. Фет «Горное ущелье»); *Что за янтарный отлив на роскошных извивах волос!* (А. Фет «Право, от полной души я благодарен соседу...»).

За характером номінації можна виділити епітети з прямим значенням (*желтый луч, зеленый лес*) та два типи епітетів з переносним значенням: метафоричні (*золотой луч, изумрудная трава, алмазная роса*) та метонімічні (*зеленый шум*); цей же параметр лежить в основі підрозділу перифраз на логічні та образні (зокрема метафоричні та метонімічні): *Под нами с грохотом чугуны / Мосты мгновенные гремят* (А. Фет «На железной дороге»); *Скоро повысыплют звезды алмазные, / Жди!* (А. Фет «Лесом мы шли по тропинке единственной...»).

За семантичним параметром виокремлюють оцінні епітети, які подають психологічну, поведінкову, портретну характеристику особи чи характеризують об'єкти за формою, розміром, температурою тощо та колірні епітети.

Оцінні епітети репрезентуються у наступних рядках: *Где круглые раскинулись листья* (А. Фет «В степной глуши, над влагой молчаливой...»); *Огни на большом маяке* (А. Фет «С порога рыбацкой избушки...»); *Я слышу бряцание маленьких лир* (А. Фет «Сильфы»); *Теплым ветром потянуло* (А. Фет «Теплым ветром потянуло...»); *С душой, холодною до дна* (А. Фет «Рыбак»).

Оцінні епітети, що являють собою більшу частину епічного фонду визначень, можна розділити на три групи: епітети, що позначають оцінку в чистому вигляді; епітети з семантикою порівняння; епітети, що містять морально-етичну оцінку.

В межах останньої групи більшість епітетів позначають зовнішній вигляд суб'єкта, його фізичний стан: *Я боялся, чтоб в помысле смело / Ты меня упрекнуть не могла* (А. Фет «В темноте, на терновнике ярком...»); *Грустно в неволе певцу, но чары сильны у природы* (А. Фет «Право, от полной души я благодарен соседу...»); епітети, що естетично оцінюють адресат (людини, предмет) з погляду відповідності ідеалу, зразку: *Как хороши чуть мерцающим утром, / Амфитрита, твой влажный венок!* (А. Фет «Как хороши чуть мерцающим утром...»); *Не поминай мне, о друг мой прекрасный* (А. Фет «В вечер такой золотистой и ясный...»); *Напомнили силой чудесной / Они мне всё сердцу родное* (А. Фет «Весеннее небо глядится...»); *Что за чудные извивы / На коре вокруг дупла!* (А. Фет «Ива»); емоційно-оцінні епітети, що відповідають певній людській реакції: *Страшный вал белоголовый* (А. Фет «Геро и Леандр»); *Кому так жутко в Монтере* (А. Фет «Ю.Б. Шумахер»).

Семантичну групу лексем, яка описує зовнішній стан суб'єкта можна розділити на декілька підгруп.

До першої підгрупи відносимо епітети, що характеризують загальний зовнішній вигляд: *Смотрят ангельские очи* (А. Фет «Тихо вечер догорает...»); зовнішній вигляд обличчя та його частин: *Страшный вал белоголовый* (А. Фет «Геро и Леандр»); *Чешет косу, моет шею / Чернобровая вдова* (А. Фет «Змей»); *Как спит зародыш крутолобый* (А. Фет «Должно быть, жизнь и хороша...»); *Морщинистый, сомкнувший плотно веки* (А. Фет «Пыль. Грохот. Зной. По рыхлому асфальту...»); *Белый оскаленный клык* (А. Фет «Слышать я вас не могу...»).

В дану підгрупу епітетів також входять епітети, які характеризують вираз та зовнішній вигляд очей: *В окна полночь глядит / Черноокая* (А. Фет «Стало скучно тебе...»); *Так силой светит взор у Геры волоокой* (А. Фет «Спор»); *Дитя, отри заплаканное око* (А. Фет «Забудь меня, безумец исступленный...»).

Окрему підгрупу становлять епітети, які характеризують стан волоссяного покриву голови: *Так бессильна – дар, любимый / Златовласым Аполлоном?* (А. Фет «Телемак у Каллипсы»); *Белокурые, засыпая на пушках* (А. Фет «Союзу молодежи»); *Над морем спит косматый бор* (А. Фет «Над морем спит косматый бор...»); *Влажное ложе покинувши, Феб златокудрый направил* (А. Фет «Влажное ложе покинувши, Феб златокудрый направил...»).

Наступну підгрупу формують епітети лексико-семантичної групи «постава»: *А он, вложив горбатый клюв в накрашенные губки* (А. Фет «Кормление голубя»); *И лошади статной летучей красою пленилась* (А. Фет «Звезда полуночи дугой золотою скатилась»); *Как гений ты, неожиданный, стройный* (А. Фет «Как гений ты, неожиданный, стройный...»).

Характеристика особи як «позбавленої будь-якої частини тіла» також становить окрему підгрупу семантичної групи епітетів, що описують зовнішній стан: *Пред безглазым домовым / Темным призраком немым* (А. Фет «Тяжело в ночной тиши...»); *Насыщенный весь полночью безликой* (А. Фет «Пел соловей, цветы благоухали...»).

Епітети з семантикою «той, що знаходиться у певному фізичному стані» також поділяються у поезії А. Фета на три підгрупи.

До першої підгрупи належать епітети категорії «занурений у стан сну / неспаний»: *Серебро и колыханье / Сонного ручья* (А. Фет «Шепот, робкое дыханье...»); *Вот снова ночь с своей тоской*

бессонной / *Дрожит при блеске дня* (А. Фет «Добрый день»); *На злачном нежась ложе* (А. Фет «Цветов подбавила весна...»).

Другу підгрупу утворюють епітети зі значенням «той, хто знаходиться у стані сп'яніння»: *Прильнуть последней, опьяненной* (А. Фет «Сентябрьская роза»); *Точно пьяных гигантов столпившийся хор* (А. Фет «Ярким солнцем в лесу пламенеет костер...»); *Цветом липы воздух пьян* (А. Фет «Фонтан»); *Но вспоминал тебя, и, знаю, вполъяна* (А. Фет «Питомец радости, покорный наслажденью...»); *Я горем в душе опьянен* (А. Фет «Не нужно, не нужно мне проблесков счастья...»).

В оцінних епітетах може розкриватися як меліоративна оцінка, пов'язана з епітетом як символом святості, чистоти, непорочності: *Дыханье ночи непорочной* (А. Фет «Ты видишь за спиной косцов...»); *Какая девственная нега* (А. Фет «Первый ландыш»); *Летит твой голос к звездам чистым* (А. Фет «Ревель»), так і пейоративна, що виникає в лексемі у зв'язку з розвитком у ній вказівки на незвичайність, неприродність: *Из стужи мертвых грез* (А. Фет «Глубь небес опять ясна...»); *Под круглой, мертвенной луной* (А. Фет «На реке Квор»); *Излишние среди жалких нужд земных* (А. Фет «Среди звезд»); *Что лутите дурацкие белки?* (А. Фет «О Боже, боже, все народы мне...»).

Негативні оцінні епітети будуються переважно за принципом логічного протиставлення позитивним: *Лучше колеса пускай гремят непрестанно у окон, / Чем этот шум и удары глупых, бессмысленных капель* (А. Фет «Рад я дождю!.. От него тучнее мягкое поле...»).

Категорія кольору як психологічне явище займає прикордонне положення між категоріями фізичного і духовного [27, с. 92-93]. «Якщо колірний прикметник сплітається з абстрактними іменниками, що позначають почуття, стан людини, прояви її внутрішнього життя тощо, словами, природа яких із кольором не пов'язана, колірні символіка виражається безпосередньо: в основі поєднань такого типу лежать моральні категорії, символіка добра і зла» [15, с. 41-42].

Наприклад, у вірші «Какая ночь! Как воздух чист!..» наявні рядки *Белей лишь блеск, черней лишь тень*, де обидва компоненти (*блеск, тень*) можуть бути зіставлені за кольоровою ознакою (білий – чорний). При цьому *чорний* та *білий* одночасно протиставляються та взаємно доповнюють один одного.

У натурфілософській ліриці А. Фета наявні наступні колірні епітети: *Заря сквозит оттенком альм* (А. Фет «Опять незримые усилья...»); *Твои*

агатовые глазки (А. Фет «На железной дороге»); *И красный верх папахи вдаль помчался* (А. Фет «Первая охота...»); *Желтые листья шумят, в березнике свищет синица* (А. Фет «Слышишь ли ты, как шумит вверху угловатое стадо?...»); *Позеленелый мост упал* (А. Фет «Лес»); *На зеленых уступах лесов / Вознеслась ты под свод голубой* (А. Фет «На зеленых уступах лесов...»); *Звезды глазок голубых* (А. Фет «Горная идиллия»); *Третья с нами лазурная ночь* (А. Фет «От огней, от толпы беспощадной...»); *Этот синий свод* (А. Фет «Это утро, радость эта...»); *На море ли синем поют рыбаки* (А. Фет «Стена»); *Мы властны день любой / Чертою белою отметить* (А. Фет «Ты прав: мы старимся. Зима недалека...»); *Серый день ползет лениво* (А. Фет «Непогода – осень – куришь...»); *А на храме над озимью черной* (А. Фет «Ключ»).

Наявність в натурфілософській ліриці А. Фета епітетів, які позначають колір, дозволяє встановити певну ієрархію кольорів в їх символічних значеннях: *білий* – початкова порожнеча як готовність до початку життя; *червоний* – життя в динаміці; *чорний* – спустошеність як результат динамічного процесу, як готовність до злиття з абсолютном; *блакитний* – злиття з абсолютном, безсмертя, буття духу; *зелений* – уособлення природності та свіжості, колір життя; *жовтий* – колір сонця, тепла, життєдайного світла.

Відтінковість у колористичному складному епітеті може посилюватися і за рахунок суфікса-модифікатора кольоровості *–оват– / –еват–*, що використовується, як правило, в одному з компонентів: *Голубоватая спина, / Сама как серебро* (А. Фет «Рыбка»); *Как божий мир при свете этом / В голубоватой тонет мгле* (А. Фет «Упреком, жалостью внушенным...»); *Сквозной деревьев хоровод / Зеленоватым пышет дымом* (А. Фет «Пришла, – и тает всё вокруг...»).

В іншому випадку виразність епітету та об'єкта епітетації може мотивуватися розвитком у композитній одиниці у контексті переносного значення: *Но лишь яркий багрянец замечу – Разгорюсь – и опять не усну* (А. Фет «Чем тоске, и не знаю, помочь...»); *В небесной синеве, безмолвной и глубокой* (А. Фет «Спор»); *Арийских глаз голубизна* (А. Фет «В кафэ»); *Поздний луч младую зелень / Берегов озолочал* (А. Фет «Как луна, светя во мраке...»); *Неизменной своей белизной / Вознеслась ты под свод голубой* (А. Фет «На зеленых уступах лесов...»).

На думку В. Кульпіної, «колір пов'язаний із соціально-лінгвістичною традицією етносу, багато кольоропозначень “обтяжені” перенос-

ними значеннями, конотаціями, символами, що передбачає відмінності у сприйнятті одного й того ж відтінку представниками різних культур» [18, с. 180-181].

Власне колоративні композити мають кілька варіантів реалізації семантики кольору.

Колоративний образ створюється зі злиття, суміщення кольорів, в результаті якого домінуючий колір набуває додаткового (конкретизуючого) відтінку.

У поезії А. Фета наявні композити, що передають «відтінковий комплексний колір». Колірне різноманіття елементів цієї групи реалізує значення «змішаного кольору»: *Со степи зелено-серой / Подымается туман* (А. Фет «Первая борозда»); *В последний раз зелено-медный / Сверкает Средиземный вал* (А. Фет «Прибой»); *За лесом лес и за горами горы, / За темными лилово-голубые* (А. Фет «Горное ущелье»); *Разве мама любила такого, Желто-серого, полуседого* (А. Фет «Перед зеркалом»).

Утворення таких лексичних одиниць здебільшого викликане прагненням максимальної точності передачі ознаки предмета. Проте композитні одиниці цієї групи у межах художнього тексту можуть розвивати додаткові коннотативні значення. Значення даних додавань витікає як із рівноправності кольорів, так із суб'єктивного оцінювального початку, що міститься в одному з елементів.

Колористичний епітет А. Фета відзначається оригінальністю, синестезією вираження різних ознак, порівняймо, наприклад, образи, в яких органічно переплелися колір і звук: *И мелких серебряных звуков игрою пленилась* (А. Фет «Из Гафиза»); *Иль нимфы серебряным смехом* (А. Фет «Стена»).

Колір у середньовічній свідомості поряд з денотативною володів символічною функцією, тобто «працював» не тільки або навіть не так в онтологічному, як у метафоричному регістрі» [2, с. 240-241]. Однак у наступні періоди «паралельно з процесом розвитку основних термінів кольорономінації у мові з'являються слова, що передають окремі відтінки кольору. Число цих слів безпосередньо пов'язане з рівнем цивілізованості суспільства» [2, с. 240-241].

У поезії А. Фета наявні так звані світло-цвітні композити: *Не колючий, светло-синий / По ветвям развешан иней* (А. Фет «Мама! Глянь-ка из окошка...»); *Несется запах медовой / Вдоль нив, лоснящихся кругом / Светло-зеленою волной* (А. Фет «По ветви нижние леса...»); *А всю весну для нас увиди / Вы лентой нежно-голубой* (А. Фет «О.И. Щукиной»).

Поняття світла для людини співвідносилось з божественною сутністю [2, с. 240-241]. Про концептуальну значущість даного поняття свідчить і розмаїтість в поезії А. Фета атрибутивних композит, що включають поняття світла: *И светлой весной человека, / И небом цветущим Эллады* (А. Фет «Посейдон»); *И светлого мая / Красы голубой* (А. Фет «Весенняя песнь»); *Влажное ложе покинувши, Феб златокудрий направил* (А. Фет «Влажное ложе покинувши, Феб златокудрий направил...»); *Так бессильна – дар, любимый / Златовласым Аполлоном?* (А. Фет «Телемак у Каллипсы»).

Світло та його вербальні репрезентанти мали певне міфологічне наповнення. У процесі розвитку мовної системи відзначається втрата даних додавань, що оцінюються як «свідчення процесу деміфологізації свідомості» [18, с. 180-181].

Семантику світла реалізують також епітети з елементами *блестяще-*, *ослепительно-*, *ясно-*: *Свет небес высоких, / И блестящий снег* (А. Фет «Чудная картина...»); *Луна зеркальная над древнею Москвою / Одну выводит ночь блестящей за другою / Иль тени на стене блестящей колыханье* (А. Фет «Эй, шутка-молодость! Как новый, ранний снег...»); *На твоём блестящем светом лике / Рождена ль улыбка красотою* (А. Фет «Виноват ли я, что долго месяц...»); *Как мраморный, блестящий и холодный, / Мой прорицатель дня* (А. Фет «Добрый день»); *Мои глаза давно уже устали / От ослепительных равнин, покрытых снегом* (А. Фет «К солнцу»); *Подруга дум воздушная видна, / Но далеко, – ясна, но холодна* (А. Фет «О, солнце глаз бессонных – звездный луч...»); *Прозвучало над ясной рекою* (А. Фет «Вечер»); *Ясный светильник навек потушила* (А. Фет «Дифирамб на Новый год»); *Для ясных дней, для новых откровений* (А. Фет «Учись у них – у дуба, у березы...»).

В рамках контексту світлове наповнення може відповідно до авторської інтенції посилюватися або послаблюватися за рахунок додаткових образотворчих засобів.

В натурфілософській диниці А. Фета наявні одиниці опозиційного плану, де зазначено явне зниження чи відсутність світлового початку. Ті ж компоненти можуть виконувати і функцію опорного слова, що виводить значення відсутності світла на перший план, а кольорономінацію нівелює: *И ночь, и в зелени потусклой спящий лес* (А. Фет «Устало всё кругом: устал и цвет небес...»); *Поле тусклое уснуло* (А. Фет «Теплым ветром потянуло...»); *Оторвись же от тусклой свечи ты душою свободной!* (А. Фет «Истрепались

сосен мохнатые ветви от бури...»); *Смотри, красавица, – на матовом фарфоре* (А. Фет «Смотри, красавица, – на матовом фарфоре...»); *И месяца бледный восход* (А. Фет «Деревня»); *Мы с тобой отворили калитку / И по темной аллее пошли* (А. Фет «В темноте, на терновнике ярком...»); *В утреннем воздухе, темной смолою чернела – и тут же / Возрасти темно-кудрявый дуб!* (А. Фет «Курган»); *Я жду... Темно-синее небо* (А. Фет «Я жду... Соловьиное эхо...»); *Запад неба бледно-красен* (А. Фет «Летний вечер тих и ясен...»); *И далеко меж курганов / Темно-серою змеей* (А. Фет «Теплый ветер тихо веет...»); *Погляди, как спешу / Я в померкнувший сад* (А. Фет «Только месяц взошел...»).

У поетичній творчості А. Фета використовуються також епітети, виражені декількома прикметниками, які мають у контексті антонімічну семантику: *Всё невозможно-возможное* (А. Фет «Каждое чувство бывает понятней мне ночью, и каждый...»); *С улыбкой злой и гордо-благородной / Он смотрит на меня* (А. Фет «Добрый день»). Епітети поширеного типу антонімічної семантики представлені двома різновидами: це може бути два і більше епітетів або складний полікореневий епітет.

Неодноразовий повтор одного і того ж епітету передає найвищий ступінь прояву ознаки, наголошуючи на смисловій значущості цього мовного елементу та його вазі: *Всё, что давно-давно утрачено душой* (А. Фет «Старые письма...»); *Долго-долго, до поздней поры огонек / Будет теплиться скупо, лениво* (А. Фет «Ярким солнцем в лесу пламенеет костер...»); *Рано-рано румяною зорькою / На мгновенье зарделось окошко* (А. Фет «Вот и летние дни убавляются...»); *За нами мельница едва-едва видна* (А. Фет «На Днепре, в половодье»).

Ланцюжки епітетів як один із різновидів епітету використовуються А. Фетом дуже часто з метою передачі особливого ступеня прояву ознаки. Декілька образних визначень, що «доповнюють один одного» [3, с. 69-70] і дають «різносторонню характеристику об'єкта» [35, с. 161-162], утворюють ланцюжок епітетів. Ланцюжки визначень, подібні до розглянутих вище, створюються в результаті застосування прийому, який називається нанизуванням епітетів.

Епітети в ланцюжку, який представляється автору занадто довгою, громіздкою, що не відповідає вимогам розміру (у віршованому тексті), – можуть бути розділені різного роду вставками (іноді фігура вставки називається тмезисом): *Только ты, моя милая птичка, / В теплом*

гнездышке еле видна, / Светлогруда, легка, невеличка, / Не запугана бурей одна (А. Фет «Задрожали листья, облетая...»).

Серед семантичних груп лексем, що виступають у якості епітетів, наявні наступні: лексеми, що характеризують особу: *А ревнивый месяц / Смотрит вдоль села* (А. Фет «Заревая выюга...»); *Вслед за пахарем прилежным / Ходят жадные грачи* (А. Фет «Первая борозда»); *Гонит ветер прихотливый / Золотые переливы* (А. Фет «Зреет рожь над жаркой нивой...»).

Іншою групою є семантична група лексем, що позначають фізичні властивості буття: *И береза воссылает / К небу сладкий фимиам* (А. Фет «Прекрасная ночь»); *Какая горькая обида: / Я завтра еду. Боже мой!* (А. Фет «Отъезд»); *Плавню у ночи с чела / Мягкая падает мгла* (А. Фет «На рассвете»); *Теплым ветром потянуло* (А. Фет «Теплым ветром потянуло...»); *С душой, холодною до дна* (А. Фет «Рыбак»); *Спит во гробе ледяном* (А. Фет «Глубь небес опять ясна...»); *Зреет рожь над жаркой нивой* (А. Фет «Зреет рожь над жаркой нивой...»).

Для відмежування означень, що описують фізичні ознаки предметів і явищ, від означень, що характеризують абстрактні поняття лінгвістами використовується термін «емпіричні прикметники». М. Сидорова запроваджує цей термін, маючи на увазі під ними ті, що характеризують колір, форму, матеріал предметів, на відміну оціночних і емоційних, семантика яких визначається суб'єктом мовлення, а чи не реальними властивостями об'єктів [31, с. 73-74].

До аналізованих епітетів віднесемо такі групи: лексеми-епітети зі значенням пізнання суб'єктом предметів за допомогою різних органів чуття, група лексем просторової семантики, група лексем темпоральної семантики.

До лексем-епітетів зі значенням пізнання суб'єктом предметів за допомогою різних органів чуття відносимо лексеми зорового сприйняття: *Опять невидимые крылья / Приносят северу тепло* (А. Фет «Опять незримые усилья...»); *И жадный червь воспоминанья / Его невидимо грызет* (А. Фет «Другу»); *Кот поет, глаза прищуря* (А. Фет «Кот поет, глаза прищуря...»); *Если вдруг, без видимых причин, / Затоскую, загрущу один* (А. Фет «Если вдруг, без видимых причин...»).

Досить частотними у поезії А. Фета є епітети з компонентом «блідий»: *Движение бледнейшей ручки / И месяца бледный восход* (А. Фет «Деревня»); *Как призрак дня, ты, бледное светило, / Восходишь над землей. / Смолкает лес, бледней ручья сиянье* (А. Фет «Растут, растут

причудливые тени...»); *Луна всё взирает бледнее* (А. Фет «Уж вечер надвинуться хочет...»); *До бледнеющих туманов* (А. Фет «Теплый ветер тихо веет...»); *Бледный лик ее на солнце* (А. Фет «Как луна, светя во мраке...»); *За бледным рядом выступают другие* (А. Фет «Горное ущелье»); *Ветрило бледное не шевельнет ни складкой* (А. Фет «Уснуло озеро, безмолвен лес...»); *Я люблю твой бледный лик* (А. Фет «Геро и Леандр»); *Так и сияют у ней, – а губки и бледные ручки* (А. Фет «Рад я дождю!... От него тучнеет мягкое поле...»).

У підгрупу лексем зі значенням дотикового сприйняття входять визначення вагової семантики: *И светла и легка, ты несешься туда* (А. Фет «Если зимнее небо звездами горит»); *И дыханье легким паром / Из ноздрей твоих летит* (А. Фет «Щечки рдеют алым жаром...»); *Давно забытые, под легким слоем пыли* (А. Фет «Старые письма...»); *Их легкий очерк вознесен!* (А. Фет «Заря прощается с землею...»); *Лишь по верхам осин лепечет легкий лист* (А. Фет «Безмолвные поля оделись темнотою...»); *Мой друг, мы с тобою сидели / Доверчиво в легком челне* (А. Фет «Мой друг, мы с тобою сидели...»); *Легкие тучки, свиваясь, не смеют / С темной земли к ним притягивать бури* (А. Фет «Молятся звезды, мерцают и рдеют...»); *Душа светла – и жизнь легка* (А. Фет «Ревель»); *Скорее тяжелый свой сон разгоняй* (А. Фет «Прощай, Тереза! Печальные тучи...»); *Порой тяжелый карп плещет у тростников* (А. Фет «Уснуло озеро, безмолвен лес...»); *Тяжело в ночной тиши* (А. Фет «Тяжело в ночной тиши...»); *О, если б небо судило без тяжелых томлений* (А. Фет «Солнце садится, и ветер утихнул летучий...»); *Но вот громада докатилась, / Тяжеловесна, как стекло* (А. Фет «Морская даль во мгле туманной...»); *Его шипучая волна / Так тяжела и так плотна* (А. Фет «Буря»); *За тяжелой косою головка / Словно хочет склониться назад* (А. Фет «Зной»); *Или тянет к земле роковое, тяжелое бремя?* (А. Фет «Истрепалися сосен мохнатые ветви от бури...»); *И тени нет тяжелого сомненья* (А. Фет «Встает мой день, как труженик убогой...»). Багато епітетів цієї підгрупи використовуються не лише у прямих, а й у переносних лексичних значеннях. Епітет *легкий* частіше вживається в значеннях «той, що виконується, досягається, долається без особливих зусиль». Епітет *тяжелый* має значення «напружений, скрутний».

У поетичних текстах А. Фета наявні також епітети температурної семантики: *Чиста холодная струя* (А. Фет «Рыбка»); *С криком летят через*

дом к теплым полям журавли, / Ты говоришь, что опять теплой дождемся весны... (А. Фет «Слышишь ли ты, как шумит вверху угловатое стадо?...»); *Но посмотри сюда: в горячие объятья* (А. Фет «Спор»); *Чтоб в лицо и в горячую грудь / Хлынул вздох твой студеной волной* (А. Фет «Солнце нижеет лучами в отвес...»); *Изрыдалась осенняя ночь ледяными слезами* (А. Фет «Истрепалися сосен мохнатые ветви от бури...»); семантики «якість предмета»: *Мягкая падают мгла* (А. Фет «На рассвете»); *Рад я дождю... От него тучнеет мягкое поле* (А. Фет «Рад я дождю!.. От него тучнеет мягкое поле...»); *Мягко и ярко, что утро весной, / Светят большие глаза* (А. Фет «Перлы восточные – зубы у ней...»); *Уж верба вся пушистая / Раскинулась кругом* (А. Фет «Уж верба вся пушистая...»); *Мелькает белки хвост пушистый* (А. Фет «Лес»); *Твердый твой оплот* (А. Фет «Пусть, насколько хватит сил...»); семантики «вологий / сухой»: *Под кровлей влажной и раскрытой* (А. Фет «Дождливое лето»); *Влажное ложе покинувши, Феб златокудрий направил* (А. Фет «Влажное ложе покинувши, Феб златокудрий направил...»); *Влажные очи закрой* (А. Фет «Дифирамб на Новый год»); *Вечерний воздух влажно чист* (А. Фет «В леса безлюдной стороны...»); *Как хороши чуть мерцающим утром, / Амфитрита, твой влажный венок!* (А. Фет «Как хороши чуть мерцающим утром...»); *До камня влажного слежу* (А. Фет «Морская даль во мгле туманной...»); *Под кровлей влажной и раскрытой / Печально праздно житье* (А. Фет «Дождливое лето»); *Мокрые волосы, гладко к челу прилегая* (А. Фет «Рад я дождю!.. От него тучнеет мягкое поле...»); *Но прозою обыкновеню, сухою, / Я не хочу в сей день тебя назвать* (А. Фет «А.А. Тимирязеву»); *Трава колыхалась сухая* (А. Фет «Стена»); *Лист сухой валится* (А. Фет «Ласточки пропали...»); *Опять сухую грудь земли* (А. Фет «Ф.И. Тютчеву»); *Когда уронит лес последний лист сухой* (А. Фет «Сосны»); лексеми зі значенням слухового сприйняття: *В ясли тихие глядят* (А. Фет «Ночь тиха. По тверди зыбкой...»); *Да и тот не слышит, – песнь его громка* (А. Фет «Люди спят; мой друг, пойдем в тенистый сад...»); *Конь мой по звонкой дороге пускается шагом* (А. Фет «Морской залив»); *Зычный филин! Змей из ям!* (А. Фет «Песнь Астарте и Белу»); *Стремится в бездну / Через препоны / Поток гремящий* (А. Фет «Водопад»); *И в дальном колокольном звоне* (А. Фет «Дождливое лето»); *И веет, как тогда, во вздохах этих звучных* (А. Фет «Сияла ночь. Луной был полон сад...»); *Зелени запах одну за одной*

из ульев **многошумных** (А. Фет «Рад я дождю!.. От него тучнеет мягкое поле...»); **Шумный день свои дозоры / И гостей унес** (А. Фет «На двойном стекле узоры...»); **Окаймлена шумящей рожью** (А. Фет «Утро в степи...»).

Як правило, ці визначення використовуються у прямому значенні: *тихий* – переважно з семантикою «спокійний», *гучний* – зі значенням «звучний, помітний».

Окрему підгрупу становлять епітети зі значенням смакового сприйняття: *Струится сладкий аромат* (А. Фет «Цветы»); *И, погнувшись над влагой соленой* (А. Фет «Как хорош чуть мерцающим утром...»); *Апельсин ты жёлтый, кислый* (А. Фет «А.П. Боткиной»); *Окружусь я тогда горькой сладостью роз!* (А. Фет «Хоть нельзя говорить, хоть и взор мой поник...»).

До групи лексем, що позначають фізичні властивості буття належать також епітети зі значенням нюхового сприйняття: *Как смолы благоуханной / На жаровне прыщут зерна* (А. Фет «Телемак у Каллипы»); *Еще в заре благоуханной / Дыханье неба узнаю* (А. Фет «С.П. Хитрово»); *Под сению дерев благоуханной* (А. Фет «Я посещал тот край обетованный...»); *Уединенная мне келья / Теперь покажется душна!* (А. Фет «Отъезд»); *Небесный душный свод не родина моя* (А. Фет «Спор»); *О, как под кровлей душно* (А. Фет «Какой горячий пламень...»); *И с каждым шагом город душный / Передо мной стесняет даль* (А. Фет «Ревель»); *С бездной споря / Удушьющего моря* (А. Фет «Геро и Леандр»).

Крім прямих значень, деякі епітети вживаються у вторинних значеннях при характеристиці абстрактних сутностей, актуалізуючи вторинні значення: *благоуханный* – «приємний, той, що приносить задоволення» (*благоуханная заря*); Завдяки епітету *горький* формується антонімічна конструкція (*горькая сладость*).

До лексем з семантикою «той, що володіє певною формою та розмірами (параметрами)» відноситься група параметричних визначень, що позначають розмір предметів: *Светят большие глаза* (А. Фет «Перлы восточные – зубы у ней...»); *Летит на хрящ морской; где в море вал огромный* (А. Фет «Постой! здесь хорошо! зубчатой и широкой...»); *Я слышу бряцание маленьких лир* (А. Фет «Сильфы»); *Как весел мелких туч поход!* (А. Фет «Пришла, – и тает всё вокруг...»); *В подобный час дворец просторный* (А. Фет «Сабина»); *И крупный дождь в стекло моих окон* (А. Фет «Хандра»).

Епітети зі значенням «той, що має певну форму» конкретизують тип параметра; вони представлені прикметниками та прислівниками

форми: *Где круглые раскинулись листы* (А. Фет «В степной глуши, над влагой молчаливой...»); *Весь был разодран хитон, округлые бедра белели* (А. Фет «Влажное ложе покинувши, Феб златокудрый направил...»); *Слышишь ли ты, как шумит вверху угловатое стадо?* (А. Фет «Слышишь ли ты, как шумит вверху угловатое стадо?..»); прикметниками довжини: *Глядит между длинных ветвей* (А. Фет «Сосна так темна, хоть и месяц...»); *К чему пытаться судьбу? Быть может, коротка / В руках у парки нитка наша!* (А. Фет «Ты прав: мы старимся. Зима недалеко...»); прикметниками ширини: *Постой! здесь хорошо! зубчатой и широкой / Каймою тень легла от сосен в лунный свет...* (А. Фет «Постой! здесь хорошо! зубчатой и широкой...»); *Широко раскидалась лазурная высь* (А. Фет «Благовонная ночь, благодатная ночь...»); *Широкодонных чаш литое серебро* (А. Фет «Питомец радости, покорный наслаждению...»); *Но широко в область ночи / День объятия раскинул* (А. Фет «Зреет рожь над жаркой нивой...»); *Шли мы розно. Прохлада ночная / Широко между нами плыла* (А. Фет «В темноте, на терновнике ярком...»); *Здесь остановим челн, по самой середине / Широкого пруда* (А. Фет «На лодке»); *Поверь мне, что узкой подошвы / Роса не коснется твоей* (А. Фет «Вечерний сад»); *Узкодонный, разноцветный, / На тычинке под окном?* (А. Фет «Колокольчик»); прикметниками та прислівниками висоти: *Высоко на розовом небе* (А. Фет «Воздушный город»); *И над Ним горит высоко / Та звезда далеких стран* (А. Фет «Ночь тиха. По тверди зыбкой...»); *Какая тишина! Из-за горы высокой* (А. Фет «Постой! здесь хорошо! зубчатой и широкой...»); *Солнце теплое ходит высоко* (А. Фет «Весенние мысли»); *И в расцветающий сад за высоким, ревнивым забором* (А. Фет «Право, от полной души я благодарен соседу...»); *Вчера – уж солнце рдело низко* (А. Фет «Георгины»); *Как видало ходившее низко / Нас холодное солнце зимы?* (А. Фет «Весенние мысли»).

Група епітетів темпоральної семантики складається з наступних об'єднань ад'єктивів: назви ознак, пов'язаних із певними частинами доби / днів тижня: *Вчерашний вечер помню живо* (А. Фет «Вчерашний вечер помню живо...»); *До завтрашнего дня, что может стать* (А. Фет «Сон»); *Не бойся вечернего сада* (А. Фет «Вечерний сад»); *Этот вздох ночной селенья* (А. Фет «Это утро, радость эта...»); *В весенние ночи, – светила дневного* (А. Фет «Не нужно, не нужно мне проблесков счастья...»); *А нынче утренним морозом / Они стоят опалены* (А. Фет

«Георгины»); *Заревая вьюга / Всё позамела* (А. Фет «Заревая вьюга...»); *Тише – полный час скоро пробьет* (А. Фет «Дифирамб на Новый год»); номінації ознак, пов'язаних із певними частинами року: *И сердце, пленник зимних вьюг* (А. Фет «Пришла, – и тает всё вокруг...»); *Весенний свищет соловей* (А. Фет «Тургеневу»); *Так в летний зной, когда в долины* (А. Фет «Влачась в бездействии ленивом...»); *Опять осенний блеск денницы* (А. Фет «Опять осенний блеск денницы...»); назви ознак, пов'язаних із тривалими проміжками: *Я не пойду туда: там вечный плеск и шум!* (А. Фет «Постой! здесь хорошо! зубчатой и широкой...»); *К тебе просился беззакатный день* (А. Фет «Среди звезд»); *У ног гниет столетний лом* (А. Фет «Лес»); номінації ознак, пов'язаних з ситуаціями, що відносяться до певних (ситуативних) тимчасових проміжків: *Что прекрасней сказки новогодней, / Одиноким сказки – о тебе?* (А. Фет «Новый год»); номінації ознак, пов'язаних з назвами минулого: *Когда стародавний / Святой отец* (А. Фет «Границы человечества»); *И давнишней гостье опыт рад* (А. Фет «Ночь. Не слышно городского шума...»); номінації ознак, пов'язаних з подіями, що періодично відбуваються: *Тобой люблюсь ежедневно* (А. Фет «Я повторял: когда я буду...»).

Особливу групу становлять так звані «динамічні» епітети. До динамічних епітетів належать епітети, пов'язані з діями, що виробляються стихійними силами (природними явищами), які не залежать від людини: *Он обращал к окну горящие зеницы* (А. Фет «Больной»); *Над дымящимся стаканом / Остывающего чаю* (А. Фет «Непогода – осень – куришь...»); *Когда еще палящих крыл / Полудня ветер не раскрыл* (А. Фет «Туманное утро»); *У неостывшего гнезда* (А. Фет «Как ярко полная луна...»); *Над раскаленными песками* (А. Фет «Лежу, ленивая амеба...»); епітети консистенції та температурного стану: *Зачем же за тающей скрипкой* (А. Фет «Улыбка томительной скуки...»); *А ты, застывший труп земли, лети* (А. Фет «Никогда»); епітети з семантикою «вкритий рослинністю»: *А на сосне, поросшей мхом* (А. Фет «Лес»).

Семантична група лексем, що позначають емоційно-психологічний стан суб'єкта реалізується за допомогою епітетів двох протилежних значень: лексеми-епітети з семантикою «позитивний емоційно-психологічний стан» та лексеми-епітети з семантикою «негативний емоційно-психологічний стан».

До першої підгрупи належать наступні: *Бьет веселый, светлый ключ* (А. Фет «Та же звездочка

на небе...»); *Его отрадного прощанья / Не погасила ночи тень* (А. Фет «С.П. Хитрово»); *И радостной их и живой пестротой пленилась* (А. Фет «Из Гафиза»); *Пускай наш добрый, лучший друг наш спит* (А. Фет «А.Л. Бржевской»).

Лексеми-епітети другої підгрупи характеризують загальний негативний настрій: *Уснули метели / С печальной зимой* (А. Фет «Весенняя песнь»); *Березы севера мне милы, – / Их грустный, опущенный вид* (А. Фет «Ивы и березы»); *И солнце вершины лесные / Тоскливым лучом обдает* (А. Фет «Желтеет древесная зелень...»); *Средь кленов девственных и плачущих берез / Я видеть не могу надменных этих сосен* (А. Фет «Сосны»); *Солнца уж нет, нет и дня неустанных стремлений, / О, если б небо судило без тяжких томлений* (А. Фет «Солнце садится, и ветер утихнул летучий...»); *Когда не свищет вихрь в истерзанных снастях* (А. Фет «Когда не свищет вихрь в истерзанных снастях...»); *Смирила ум мой беспокойный* (А. Фет «Как гений ты, нежданный, стройный»); *Зашумел, закачался взволнованный сад* (А. Фет «Зашумел, закачался взволнованный сад...»); *Игрушка шаткая тоскующей мечты* (А. Фет «Смерти»), а також стан сильної люті та гніву: *Всю зиму ты встречала гневно / Мои мечты* (А. Фет «Я повторял: когда я буду...»); *И за сердце хватает холод лютый* (А. Фет «Учись у них – у дуба, у березы...»); *Ах, у вас война! Взметает порох / Яростный и смертоносный газ* (А. Фет «Из мышиных стихов»); *Рукой суровой непогоды* (А. Фет «Одиноким дуб»).

До цієї семантичної групи належать також слова категорії стану: *Скучно мне вечно болтает о том, что высоко, прекрасно* (А. Фет «Скучно мне вечно болтает о том, что высоко, прекрасно...»); *Что ж молчим мы? Или самовластно / Царство тихой, светлой ночи мая?* (А. Фет «Фантазия»); *Стыдно и больно, что так непонятно / Светятся эти туманные пятна* (А. Фет «С солнцем склоняюсь за темную землю...»); *Грустно в неволе певцу, но чары сильны у природы* (А. Фет «Право, от полной души я благодарен соседу...»); *В час, когда бледнеют скорбно / Истомленные уста* (А. Фет «Закат») та дієприкметники: *Плачась, комар пропоет* (А. Фет «Жду я, тревогой объят...»); *Что сердце, тоскуя, в себе схоронило* (А. Фет «Недвижные очи, безумные очи...»); *На вас глядит, кокетливо грустя, – Столетнее бездушное дитя!* (А. Фет «Дума в Царском селе»).

Семантична група лексем, що позначають характер суб'єкта: *Весною юности капризной* (А. Фет «Скошенные травы»); *Дерзкий локон в наказанье / Поседел в шестнадцать лет* (А. Фет

«Щечки рдеют алым жаром...»); *Мой друг, мы с тобою сидели / Доверчиво в легком челне* (А. Фет «Мой друг, мы с тобою сидели...»); *Еще одно забывчивое слово* (А. Фет «Еще одно забывчивое слово...»); *Я смело налег на весло* (А. Фет «Над озером лебедь в тростник протянул...»); *И гордый царь зыбей / Несется* (А. Фет «Над морем спит косматый бор...»); *Твой долгий взор, надменный и унылый* (А. Фет «Италия»); *Я не пойду туда, где камень вероломный* (А. Фет «Постой! здесь хорошо! зубчатой и широкой...»); *Здесь под скромными листьями / Скрыл божественность свою* (А. Фет «К цветам»); *Стоял угрюм тенистый сад* (А. Фет «Дул север. Плакала трава...»); *Рукой суровой непогоды / Упрямый щиплют твой венец?* (А. Фет «Одинокий дуб»); *Росли и небу и земле / Каким-то бешеным упреком* (А. Фет «Вчера расстались мы с тобой...»); *Стоит бесстрастное, безжалостное море* (А. Фет «Старый парк»); *И вижу кроткую царицу ясной ночи* (А. Фет «Когда мечтательно я предан тишине...»); *Сердце робкое бьется тревожно* (А. Фет «От огней, от толпы беспощадной...»).

Семантична група лексем, що характеризують суб'єкта як виробника дії: *И неразгаданные лица / Из непла серого глядят* (А. Фет «У камина»); *Нет и следа тех огнями пронизанных туч* (А. Фет «Солнце садится, и ветер утихнул летучий...»). Дану семантичну групу лексем можна розділити на декілька підгруп.

Першу підгрупу характеризують лексеми-епітети з семантикою ручної діяльності (до об'єкта): *И конь давно не выступал / По нем подкованным копытом* (А. Фет «Лес»).

До іншої підгрупи відносимо лексеми-епітети з семантикою переміщення у просторі з великою / маленькою швидкістю: *И стали видны содроганья / Струи, бегущей подо льдом* (А. Фет «Была пора, и лед потока...»); *С нагих полей летит колючий снег, / Гонимый ранней, буйною метелью* (А. Фет «Жизнь пронеслась без явного следа...»); *Я – луч твой, летящий далеко* (А. Фет «Теснее и ближе сюда!...»); *Я был – уходящее лето* (А. Фет «Желтеет древесная зелень...»); *Смотрят вослед проходящему мимо* (А. Фет «Сердце желанием встречи томимо»).

Наступну підгрупу створюють лексеми-епітети з приставкою *без-* / *бес-* зі значенням позбавлення якості: *В давно безлиственных кустах* (А. Фет «Сентябрьская роза»); *Бело, безжизненно кругом* (А. Фет «Еще вчера, на солнце млея...»); *И всё таинственной, безмерней / Их тень растет, растет, как сон* (А. Фет «Заря прощается с землею...»); *И солнце с высоты небес / Томит безве-*

тренные нивы (А. Фет «Ф.И. Тютчеву»); *В леса безлюдной стороны* (А. Фет «В леса безлюдной стороны...»); *Весь этот тлен бездушный и унылый!* (А. Фет «Как нежишь ты, серебряная ночь...»); *Земля, как смутный сон немая, / Безвестно уносилась прочь* (А. Фет «На стоге сена ночью южной...»); *Да сыплет ночь своей бездонной урной / К нам мириады звезд* (А. Фет «Растут, растут причудливые тени...»); *Пред безглазым домовым* (А. Фет «Тяжело в ночной тиши...»); *Ночь безрассветная и вечная постель* (А. Фет «Смерти»); *К тебе просился беззакатный день* (А. Фет «Среди звезд»); *Но нестерпим ты мне ночью бессонною, Плювий Юпитер!* (А. Фет «Рад я дождю!... От него тучнеет мягкое поле...»); *Листок бесцветный и летучий / Вас грустным лепетом займет* (А. Фет «Поверьте мне: с надеждой тайной...»); *Стоит бесстрастное, безжалостное море* (А. Фет «Старый парк»); *Не тронет вздох тебя бессильный* (А. Фет «Горная высь»); *И бесшумно пробираюсь / Под лесной полночный свод* (А. Фет «Прекрасная ночь»); */ Я отзовусь – но, внемля бестелесному звуку, / Вспомни меня, как невольную помнят раздуку!* (А. Фет «В долгие ночи, как вежды на сон не сомкнуты...»).

Лексеми-епітети зі значенням «вмирати / народжуватися»: *А ты – умирающий лес* (А. Фет «Желтеет древесная зелень...»); *И, умирающий, всё страшен / Всей перейденной глубиной* (А. Фет «Прибой»); *Лениво дума засыпает / Над умирающим трудом* (А. Фет «Какая грусть! Конец аллеи...»); *И светлый ряд новорожденных дум* (А. Фет «Весенних чувств не должно вспоминать...»); *Как из пены вод рожденная* (А. Фет «Как из пены вод рожденная...»); *И зимой мы совершенно / Будто в снег погребены* (А. Фет «Горная идиллия»).

Лексеми-епітети зі значенням «втрачати яскравість»: *Какой живет восторг на блекнувших устах!* (А. Фет «Опавший лист дрожит от нашего движенья...»); *Порхают гаснущие звуки* (А. Фет «В леса безлюдной стороны...»).

Лексеми-епітети, що позначають процес письма / творчості: *Я дерзко оттолкнул писавшую вас руку* (А. Фет «Старые письма»).

Наступну підгрупу утворюють лексеми-епітети, що позначають ознаку дії з'єднання: *Я рад, когда с земного лона, / Весенней жажде соприсущ* (А. Фет «Я рад, когда с земного лона...»); *Будь сострадательн – что пред судьбою* (А. Фет «Дифирамб на Новый год»).

Також наявні лексеми-епітети зі значенням роз'єднання: *И прихотью мороза / Разубрана она* (А. Фет «Печальная береза...»); *Еще разым-*

чива, душиста и сладка / Нам Гебы пеннистая чаша (А. Фет «Ты прав: мы старимся. Зима недалека...»); *Тихо у желтых песков почивала разбитая лодка / Влево разбросаны были обломки еловые весел / Весь был разодран хитон, округлые бедра белели* (А. Фет «Влажное ложе покинувши, Феб златокудрий направил...»); *Гоняет желтый лист и разложен / Передо мной в камине огонь трескучий* (А. Фет «Хандра»); *И горная тропа, размытая водой* (А. Фет «Старый парк»).

Окрему підгрупу утворюють лексеми-епітети зі значенням опору: *Все, кем владеет труд упорный* (А. Фет «Ф.И. Тютчеву»); *Все безмолвствуют упорно* (А. Фет «Телемак у Каллипсы»); *Всё кружишь ты, старик упорный, / По рубежам родной земли?* (А. Фет «Одинокий дуб»).

Лексеми-епітети з семантикою дії-стану: *Точно грезы больные бессонных ночей / В этом плачущем звуке слиты* (А. Фет «Что за звук в полумраке вечернем? Бог весть...»); *Как только веровать в рыдающие звуки* (А. Фет «Сияла ночь. Луной был полон сад...»); *Прощай – и, укрепясь смеющейся мечтою* (А. Фет «Не плачь, моя душа»); *Вы позволяете понимать века, как чьи-то хохочущие зубы* (А. Фет «Числа»); *И, содрогаясь, я пою* (А. Фет «Нет, я не изменил. До старости глубокой...»); *Охмельть, упиваясь таким ароматом* (А. Фет «Моего тот безумства желал, кто смежал...»).

Семантична група лексем, що позначають міжособистісні відносини: *И в расцветающий сад за высоким, ревнивым забором* (А. Фет «Право, от полной души я благодарен соседу...»); *Прошла пора влюбленных грез* (А. Фет «Дул север. Плакала трава...»).

Суб'єкт у аспекті його показників з позиції міжособистісних відносин постає досить суперечливим. Ця група епітетів може бути розподілена на кілька семантичних підгруп.

Лексеми з семантикою «що повертає до себе»: *Там слышались нежные звуки* (А. Фет «Мой друг, мы с тобою сидели...»); *Хозяин ласковый к обеду пригласил* (А. Фет «Питомец радости, покорный наслажденью...»); *Мощному духу отдайся, о друг мой желанный!* (А. Фет «В долгие ночи, как вежды на сон не сомкнуты...»); *Будь сострадатель – что пред судьбою* (А. Фет «Дифирамб на Новый год»); *Где я люблю следит за чуткими зверями* (А. Фет «К лешему»); *Встает ласкательно и дружно / Былое счастье и печаль* (А. Фет «У камина»); *Пленительные сны лелея наяву* (А. Фет «Муза»); *Что за счастье – любя, / Этот цвет охранять!* (А. Фет «Только месяц взошел...»); *Теперь я забыл их, пленяся одною* (А. Фет «Лилею, розой, голубкой, денницей...»).

Лексеми з семантикою «перебуваючий у стані конфронтації з іншими або той, що зазнає тиску з боку інших»: Лексеми семантичної групи «переможений»: *Нет этой слепоты и страсти безответной* (А. Фет «Не спрашивай, над чем задумываюсь я...»); *К безотчетному веселью* (А. Фет «Теплый ветер тихо веет...») та лексеми семантичної групи «непереможений»: *Сокруши о камень непокорный* (А. Фет «Курган»).

Лексеми з семантикою «винний або невинний перед іншим»: *Виноват ли я, что долго месяц / Простоял вчера над роццей темной / Виноват ли я, что до рассвета / Перепелок голос раздавался?* (А. Фет «Виноват ли я, что долго месяц...»); *И не видать вам этих лиц невинных* (А. Фет «К нашим ослам»); *Люблю твое чело невинное и нрав* (А. Фет «Лида»).

Лексеми з семантикою «вихований»: *В медлительный и вежливый поклон* (А. Фет «Дума в Царском селе»).

Лексеми зі значенням «самотній»: *В мерцаньи одинокой свечки* (А. Фет «На железной дороге»); *Если Юсуф одинокий / Плачет, отторжен от родины* (А. Фет «Ежели осень наносит...»); *Над золою замрет сиротливо* (А. Фет «Ярким солнцем в лесу пламенеет костер...»); *Когда бы ты знала, каким сиротливым, / Томительно-сладким, безумно-счастливым / Я горем в душе опьянен* (А. Фет «Не нужно, не нужно мне проблесков счастья...»); *Ужели я, людьми покинутый, / Не посмотрю в лицо твое?* (А. Фет «Гадание»); *Уединенная мне келья / Теперь покажется душна!* (А. Фет «Отъезд»); *И меняется звуков отдельный удар* (А. Фет «Благовонная ночь, благодатная ночь...»); *Где храм оставленный подъял свой купол белый* (А. Фет «Греция»); *Старым снам затерян сонник* (А. Фет «Старым снам затерян сонник»); *Давно забытые, под легким слоем пыли* (А. Фет «Старые письма...»); *Ты спишь один, забыт на месте диком* (А. Фет «Notturmo»); *Зайдете в брошенный цветник* (А. Фет «Графине С.А. Толстой»).

Лексеми зі значенням «той, хто відчуває емоцію, викликану будь-ким / будь-чим»: *И весь расстроганный мечтами* (А. Фет «Мы при свечах болтали долго...»); *И, грустью новой опечален* (А. Фет «К тебе, у твоего порога...»).

Лексеми зі значенням «лікуючий, що надає сили»: *Силой чудотворной / Возрасти темно-кудрявый дуб!* (А. Фет «Курган»); *Этой песне чудотворной / Так покорен мир упорный* (А. Фет «Шопену»).

Лексеми зі значенням «схильний до лестоців»: *И льстивый гимн бренчит небрежно лира*

(А. Фет «Дума в Царском селе»); *И над чем трудился хитрый грек* (А. Фет «Крез»).

Лексеми зі значенням «схильний до ревностей»: *И, дрожжа ревнивыми лучами* (А. Фет «Фантазия»); *Смахнув с чела туман ревнивый* (А. Фет «Серенада»); *Уловил мой глаз ревнивый / Сердцу милые черты...* (А. Фет «Ива»); *И в расцветающий сад за высоким, ревнивым забором* (А. Фет «Право, от полной души я благодарен соседу...»); *А ревнивый месяц / Смотрит вдоль села* (А. Фет «Заревая выюга...»); *Отрадно верить, что Сатурн ревнивый* (А. Фет «Я посещал тот край обетованный...»).

Лексеми зі значенням «пронятый любов'ю і вірністю до будь-кого, будь-чого»: *Твой корень преданной рукою* (А. Фет «К молодому дубу»); *Когда мечтательно я предан тишине* (А. Фет «Когда мечтательно я предан тишине...»).

Таким чином, суб'єкт з позиції його міжособистісних відносин набуває об'ємних, багатопланових характеристик.

Семантична група лексем, що позначають вік суб'єкта: *Так старый витязь, сверстник твой, / Не остывал душой с годами* (А. Фет «Одинокий дуб»); *Как месяц молодой на высоте лазури / И в негу вешнюю врываються не раз / Стремленьем молодым пугающие бури* (А. Фет «Прости – и всё забудь в безоблачный ты час...»); *В углах садов и старческих руин / Нередко жар я чувствую мгновенный* (А. Фет «Италия»); *Но миг один – и солнцем вешним / Согреет юные поля* (А. Фет «Когда смущенный умолкаю...»); *Солнце потухло, плавает запах / Юных берез* (А. Фет «Солнце потухло, плавает запах...»); *Где живет старик седой* (А. Фет «Горная идиллия»); *Что перед этим дряхлым дубом / Я вновь стою по старине* (А. Фет «Не смейся, не дивися мне...»); *О, скоро ли младенческая речь / В испуг мое изменит ожиданье?* (А. Фет «Последний звук умолк в лесу глухом...»); *Младенчески мне тайны поверяла* (А. Фет «Светил нам день, будя огонь в крови...»).

Окрему групу становить семантична група лексем, що позначають інтелектуальні здібності суб'єкта. Епітети цієї групи можуть бути диференційовані наступним чином: епітети, що позначають загальний інтелектуальний потенціал особистості: *Мудрым нужно слово света* (А. Фет «Мудрым нужно слово света...»); *Знаю, что в этих глазах, черных и умных глазах* (А. Фет «Скучно мне вечно болтать о том, что высоко, прекрасно...»); *Ты хитрила, ты скрывала, / Ты была умна* (А. Фет «На двойном стекле узоры...»); *Как же глупы, просты эти греки* (А. Фет «Виноват ли я, что долго месяц...»); *И я стою уже безум-*

ный и немой (А. Фет «Когда мечтательно я предан тишине...»); *Безумных, радостных, невысказанных дум* (А. Фет «О друг, не мучь меня жестоким приговором!...»); *Всю эту ночь, весь блеск, весь пыл безумной страсти* (А. Фет «На лодке»); *За каждой безумною трелью* (А. Фет «Весеннее небо глядится»); *Конечно, безрассудно / Роптать на зло, на злобу наших дней* (А. Фет «А.А. Тимирязеву»).

Епітети, що характеризують пам'ять суб'єкта: *Еще одно забывчивое слово* (А. Фет «Еще одно забывчивое слово...»); *Люблю, забывши всё кругом* (А. Фет «Ласточки»).

Епітети, що містять ситуативну інтелектуальну характеристику особи: *Я задумчиво сидел* (А. Фет «Как луна, светя во мраке...»); *Как любят находить задумчивые взоры* (А. Фет «На пажитях немых люблю в мороз трескучий...»); *Дремлют розы, не зная снегов* (А. Фет «За горами, песками, морями...»).

Семантична група лексем, що характеризують мовленнєву діяльність суб'єкта у широкому розумінні: *В говорящей так ясно тиши* (А. Фет «Благовонная ночь, благодатная ночь...»); *И миновал поющий хор, / Его я минул взором* (А. Фет «Был чудный майский день в Москве...»).

До першої підгрупи належать епітети, що характеризують акустичні, артикуляційні, смислові особливості мовлення: *Чужда и молчалива / Перед тобой стоит олива* (А. Фет «Тургеневу»); *В степной глуши, над влагой молчаливой* (А. Фет «В степной глуши, над влагой молчаливой...»); *Ты молча покорным владела рулем* (А. Фет «Над озером лебедь в тростник протянул...»); *Иду я молча, – медленно и рядом* (А. Фет «Еще весна, как будто неземной...»).

Другу підгрупу формують епітети, що позначають вплив та суперечку: *С бездной споря / Удушяющего моря* (А. Фет «Геро и Леандр»); *Будто споря меж собою, / Листья воду бороздят* (А. Фет «Ива»); *Что мчались под нами, с небесными споря* (А. Фет «Качаяся, звезды мигали лучами...»); *Кляня всех нимф, как самых злобных фурий* (А. Фет «Я жертву приносил обильную прияпу...»).

Епітети, що позначають тишу, недомовленість та загадковість, становлять третю підгрупу цього образного художнього визначення: *Только пчела узнает в цветке затаенную сладость* (А. Фет «Скучно мне вечно болтать о том, что высоко, прекрасно...»); *Где же вырваться птичке на волю / С затаенною песнью своей?* (А. Фет «За горами, лесами, морями...»); *Тихо, звуки затая* (А. Фет «Горная идиллия»); *Порывы затаенной муки* (А. Фет «Ошибка»); *Эхо тихо простонало: /*

Да, *нейдет* (А. Фет «The echoes»); Но ты скорей ему *тихой* рукою / *Влажные очи* закрой (А. Фет «Дифирамб на Новый год»).

Епітети у творчості А. Фета реалізуються також за допомогою порівнянь: *Еще весна, – как будто неземной* / *Какой-то дух* ночным владеет садом (А. Фет «Еще весна, как будто неземной...»); *Слух, раскрываясь, растет,* / *Как полуночный цветок* (А. Фет «Жду я, тревогой объят...»); *Точно пьяных гигантов* столпившийся хор, / *Раскрасневшись, шатается* ельник (А. Фет «Ярким солнцем в лесу пламенеет костер...»); *Словно робкие струны* воркуют гитар, / *Напевая призывы любви* (А. Фет «Благовонная ночь, благодатная ночь...»). Зустрічаються порівняльні конструкції, в яких сполучник не використовується: *Глаза – бурмитских* два зерна (А. Фет «Рыбка»); *Глазки – звезды голубые* (А. Фет «Горная идиллия»).

Епітети у поезії А. Фета виражені також часто вживаними прикметниковими формами: *В новых* листьях куст сирени / *Явно рад* веселью дня (А. Фет «Весна на юге»); *И новые* росли во мгле (А. Фет «Вчера расстались мы с тобой...»); *Для ясных* дней, для *новых* откровений / *Переболит* скорбящая душа (А. Фет «Учись у них – у дуба, у березы...»), деякими займенниковими формами: *Один* другому не указ (А. Фет «Ю.Б. Шумахер»); *Одну* выводит ночь блестящей за *другую* (А. Фет «Эй, шутка-молодость! Как новый, ранний снег...»), числівниковими формами: *Весны* слышишь зов *единый!* (А. Фет «Ф.И. Тютчеву»); *Все* звезды до *единой* / *Тепло и кротко* в душу смотрят вновь (А. Фет «Еще майская ночь»); *Единый* путь до божества (А. Фет «Нельзя»). Ці форми в поезії А. Фета у структурі багатьох образних конструкцій набувають виразних епітетних ознак.

Висновки:

Епітети, утворюючи ядро якісної доміанти тексту, організують простір оповіді, акцентуючи на собі увагу читача. Якісна доміанта тексту є основне поле функціонування епітету, у якому він найпоєднаніше реалізує свій художній потенціал. Епітет є експресивно-образним, оцінним, суб'єктивним визначенням об'єкта дійсності, що функціонує в рамках художнього дискурсу.

В рамках структурної класифікації прийнято виділяти епітети прості та складні. За ступенем освоєності мовою епітети поділяються на загальнономовні та індивідуально-авторські. За ступенем стійкості зв'язку з визначальним словом епітети можна поділити на вільні і постійні. За семантичним параметром виокремлюють оцінні та колірні епітети.

Колірна характеристика в композиті може з'єднуватися із позначенням матеріалу, речовини тощо, що також визначають об'єкт епітетації.

Значну частину складають епітети, у яких перший компонент є колоративом, а другий – безсуфіксним прикметником, утвореним від основ імен, що позначають частини тіла живої істоти.

Також у рамках бікорневої колоративно-опосередкованої композити об'єднуються в одне додавання колірної ознаки та інші сприймані зором характеристики предмета (особливості поверхні, форми об'єму тощо). Саме такі композитні визначення дозволяли художнику слова передавати цілісність сприйняття образу, не розчленовуючи його складові у свідомості читача. У композитах з компонентами *темно-*, *бледно-*, *матово-*, *светло-* і подібними в рамках епітетного комплексу або розширеного контексту виникає семантичний взаємовплив ознак: неколірна складова починає вносити відтінок, що диференціює (наприклад, блиск або матовість). Дотикова семантика перших компонентів композитних одиниць нівелюється, а зорова, що реалізується в опорних, актуалізується.

Особливу групу колірних одиниць складають одиниці, утворені шляхом поєднання основи прикметника з колірною семантикою (у першій частині) з основою прислівника (у другій частині).

Привертають увагу і зміни, що стосуються опорних слів в епітетному комплексі з складними епітетатми, що позначають колір.

У колоративних композитах з інтенсифікатором кольору на власне значення інтенсивності накладається і якісна характеристика оцінки. Найбільш поширеними інтенсифікаторами кольору у композитних одиницях є елементи *темно-*, *светло-*.

Серед епітетів наявні ті, які дають оцінку предмету. В них може розкриватися як меліоративна оцінка, пов'язана з даним кольором як символом святості, чистоти, непорочності, так і пейоративна, що виникає в лексемі у зв'язку з розвитком у ній вказівки на незвичайність, неприродність.

Колористичний епітет А. Фета відзначається оригінальністю, синестезією вираження декількох ознак.

Серед епітетів-додатків в натурфілософській ліриці А. Фета можна відзначити три основні типи: додатки, що побічно відтіняють крайній ступінь певної ознаки (героїзму, зухвалості, низості тощо); додатки, що являють собою конструкцію найвищого ступеня та так звані «тваринні метафори». Останні епітети-додатки містять

елемент порівняння і разом з тим примикають до конструкції найвищого ступеня, оскільки також відображають найвищий ступінь ознаки.

Значне місце у поетичній мові А. Фета займають епітети-прикладки. Виділено такі семантичні групи образних конструкцій з прикладками в препозиції та постпозиції: «квіти», «птахи», «тварини».

Порівняння як мовно-образний засіб знаходять різні форми граматичного вираження у поетичній мові А. Фета, серед найуживаніших назовемо порівняльний зворот (непоширений і поширений) зі сполучниками *как, точно, словно, будто*.

За приналежністю до тієї чи іншої частини мови розрізняють: епітети-прикметники; епітети-прислівники; епітети-іменники.

Епітети в поезії А. Фета в якості художнього означення використовуються при описі природи, інтер'єру, створенні портрета персонажа, описі рис його характеру, відображенні почуттів, емоцій героя або автора. Епітети підтримують образність у викладі та характеризації подій фольклорної реальності, а також у відображенні традиційних міфолого-символічних та реально-побутових відносин. Узагальнено-характеризуючі постійні епітети, маючи велику частоту вжитків, використовуються переважно в описах пейзажів та оформлюють композиційні вставки.

Формальним виразом інтенції поетичного дискурсу А. Фета є епітет, виражений прикметником

у найвищому ступені, з урахуванням усіх ресурсів мови: за допомогою суфікса *-ейш-*, з використанням аналітичної форми найвищого ступеня, а також шляхом особливого використання форм порівняльного ступеня, що одержують у контексті значення найвищого прояву якості.

В поетичних текстах А. Фета зазначимо наступні конструкції з використанням епітетів: іменник + якісний прикметник у короткій формі; іменник + складний якісний прикметник; іменник + якісний прикметник у порівняльному ступені; іменник + якісний прикметник у найвищому ступені; іменник + визначальний іменник-додаток; іменник + визначальний дісприкметник та інші.

Таким чином, епітет збагачує зміст висловлювання, підкреслює індивідуальну ознаку певного предмета чи явища, а також є дієвим засобом, що посилює картинність та емоційність мови. Епітет є визначення, підпорядковане задачі художнього зображення об'єкта та його образної інтерпретації.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у моделюванні мовного відображення концептуальної картини світу автора в поетичних текстах з урахуванням лінгвостилістичних особливостей поетичних творів, у здійсненні комплексного дослідження ідіостилію поетичних текстів А. Фета як втілення мовної особистості автора, а також у з'ясуванні положення теорії мовної картини світу у застосуванні до ідіостилію та поетичних текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Античные теории языка и стиля / под общ. ред. О.М. Фрейденберг. Москва-Ленинград : Наука, 1936. С. 236-237.
2. Вендина Т.И. Средневековый человек в зеркале старославянского языка. Москва : Индрик, 2002. С. 240-241.
3. Веселовский А.Н. Историческая поэтика. Москва : Высшая школа, 1989. С. 17-83.
4. Гальперин И.Р. Информативность единиц языка. Москва : Наука, 1974. С. 21-22.
5. Глушкова В.Г. Лингвостилістические особенности эпитетов в художественной прозе С.Н. Есина : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Белгород : Белгородский государственный университет, 2000. С. 7-8.
6. Голуб И.Б. Стилистика русского языка. Москва : Рольф; Айрис-пресс, 1997. С. 139-140.
7. Горбачевич К.С. Словарь эпитетов русского литературного языка / К.С. Горбачевич, Е.Н. Хабло. Москва : Наука, 1979. С. 3-16.
8. Горнфельд А.Г. Эпитет / Энциклопедический словарь / Ф.А. Брокгауз и И.А. Эфрон. Санкт-Петербург : Брокгауз-Ефрон, 1904. Т. 80. С. 926-928.
9. Горшков А.И. Лекции по русской стилистике. Москва : Издательство Литературного института имени А.М. Горького, 2000. С. 73-74.
10. Евгеньева, А.П. О некоторых поэтических особенностях русского устного эпоса XVII-XIX вв. (постоянный эпитет) / *Труды отдела древнерусской литературы*. Москва-Ленинград : Наука, 1948. Т. 6. С. 233-257.
11. Жирмунский В.М. К вопросу об эпитете / *Памяти В.Н. Сакурина: сб. статей*. Москва : Наука, 1992. С. 52-60.
12. Жирмунский В.М. Теория литературы. Поэтика. Стилистика. Избранные труды. Ленинград : Наука, 1977. С. 323-324.
13. Зеленецкий А.А. Эпитеты литературной русской речи. I-я часть. Москва : Товарищество скоропечатни А.А. Левенсон, 1913. С. 8-9.
14. Квятковский А.П. Поэтический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1966. С. 359-360.

15. Кожевникова Н.А. Словоупотребление в русской поэзии начала 20 века. Москва : Наука, 1986. С. 41-42.
16. Краткая литературная энциклопедия: в 9 т. / гл. ред. А.А. Сурков. Москва : Советская энциклопедия, 1975. Т.8. С. 921-922.
17. Краткий словарь литературоведческих терминов / под ред. Л.И. Тимофеева, С.В. Тураева. Москва : Просвещение, 1978. С. 213-214.
18. Кульпина В.Г. Система цветообозначений русского языка в историческом освещении / *Наименование цвета в индоевропейских языках: Системный и исторический анализ*. Москва : Ком Книга, 2007. С. 180-181.
19. Литературная энциклопедия: термины и понятия / гл. ред. и сост. А.Н. Николюкин. Москва : НТП «Интелвак», 2001. 1600 с
20. Лободанов А.П. К исторической теории эпитета (античность и средневековье) / *Известия АН СССР. Серия литературы и языка*. 1984. Т. 43. № 3. С. 226-227.
21. Малый академический словарь / А.П. Евгеньева. Москва : Институт русского языка Академии наук СССР, 1957-1984. С. 1048-1049.
[Электронный ресурс] URL: <https://endic.ru/academic/Jepitet-75548.html> (дата звернення: 22.02.2022).
22. Мерзлякова А.Х. Типы семантического варьирования прилагательных в поле «Восприятие»: на материале английского, русского и французского языков : дис. ... докт. филол. наук : 10.02.04. Москва : Едиториал УРСС, 2003. С. 33-34.
23. Никитина С.Е., Васильева Н.В. Экспериментальный системный толковый словарь стилистических терминов. Москва : Институт языкознания РАН, 1996. С. 154-155.
24. Одинцова М.П. Языковые образы «внутреннего человека» / *Язык Человек. Картина мира: Лингвоантропологический философский очерк (на материале русского языка)*. Ч.1. Омск : Издательство Омского университета, 2000. С. 11-28.
25. Павшук А.В. Языковая природа и функции эпитета в художественном тексте (на материале романа Асорина «Воля») : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05. Москва : МГУ имени М.В.Ломоносова, 2007. С. 5-6.
26. Помаранец И.Б. Развитие эпитета как отражение изменений картины мира: на материале испанских поэтических текстов XII-XIV вв. : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05. Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский государственный университет, 2004. С. 17-18.
27. Рабинович В.Л. Алхимия как феномен средневековой культуры. Москва : Наука, 1979. С. 92-93.
28. Русская грамматика: в 2 т. / под ред. Н.Ю. Шведова. Москва : Наука, 1980. С. 622-623.
29. Русский язык: Энциклопедия / под ред. Ф.П. Филина. 3-е изд, испр. и доп. Москва : Советская энциклопедия, 1979. С. 404-405.
30. Сандакова М.В. Об отражённой метонимии прилагательного / *Языковые средства в системе, тексте и дискурсе*: в 2 ч. / отв. ред. Н.А. Илюхина. Самара : Издательство СамГПУ, «Самарский университет», 2002. Ч.1. С. 85-91.
31. Сидорова М.Ю. Семантико-грамматические свойства имен прилагательных как основание для их классификации / *Русистика сегодня*. 1991. №2. С. 69-80.
32. Тимофеев Л.И. Теория литературы. Основы науки о литературе. Москва : Учпедгиз, 1948. С. 419-420.
33. Томашевский Б.В. Стилистика. Ленинград : Издательство ЛГУ, 1983. С. 196-197.
34. Томашевский Б.В. Теория литературы. Поэтика. Москва : Аспект-Пресс, 1996. С. 34-35.
35. Galperin I. Stylistics. Москва : Высшая школа, 1981. P. 161-162.